

Проф. Я. ПОЛФІУРОВ

Музичні силуети¹⁾

II

ЛЮДВІК ВАН БЕТХОВЕН

Особа кожної окремої людини, її думання, її творчість — обмежені епохою, в якій родилася, жила й творила ця людина. Розкрити творчість, розкрити зміст думки, освітити особу — це значить: усвідомити динаміку епохи, сучасної досліджуваній особі, усвідомити вплив цієї динаміки на формування творчості даної особи.

Така дорога вивчення особи та індивідуальної творчості, рекомендована самотнім науковим методом — методом матеріалістичного діалектизму.

Соціологічний метод в історії музичної творчості, як і всієї взагалі художньої творчості, так само потрібний, так само законний, як у кожній іншій царині людської діяльності.

Художню творчість марксизм мислить, як одну з надбудов над економічною базою, проходячи, однак, чимало т. званих, посередніх ланок, що з найбільшою рельєфністю стає перед дослідувачем, коли взяти за основу відому Плеханівську „п'ятьорку“:

1. Стан продукційних сил.
2. Залежні від нього економічні стосунки.
3. Соціально-політичний устрій, що виріс на даній економічній основі.
4. Визначена почасти безпосередньо економікою, а почасти всім вирослим на ній соціально-політичним устроєм, психика суспільної людини.

5. Різні ідеології, що відбивають в собі властивості цієї психики.

Таким чином, стає цілком ясне категоричне твердження теоретиків марксизму, що зв'язок ідеології з економікою встановлюється не безпосередньо, а через ряд посередніх ланок, що стверджується також великим числом спеціальних про це вказівок найвизначніших марксистів.

З цього стає цілком зрозуміле і те, як та сама наукова теорія визначає і ті три чинники, які згідно з цією теорією, і впливають на людську діяльність кожної окремої особи:

1. Загальні умови суспільного життя часу і країни цієї особи, цеб-то сукупність умов суспільної продукції — умови економічні і соціально-політичні;

¹⁾ Див. „Черв. Шл.“ 1926 р. ч. 10. ст. 194.

2. Осібне суспільне оточення, в якому ця особа розвивалася — сюди належать не тільки осібні економічні умови, в яких жила ця особа, але й люди, з якими їй доводилося зустрічатися (їх осібні ідеї знов же можна звести до різних факторів), традиції, що тоді існували, література, яку ця особа знала і т. інш.

3. Особисті властивості цієї особи, але зрозуміти їх можливо аж після того, як буде встановлено, що ця особа мала спільного з своєю епохою, і які були рухові сили цієї епохи. Відомий марксист Е. Бельфорт-Баке так і формулює: „історію роблять економічні утворення разом з людським розумом і волею“.

Безперечно, особа є продукт умов; особливості свого розвитку вона винна оточенню, в яке лучила. Геній, отже, нічого не може вимагати за те, що він геній. Суспільство, маючи певний економічний розвиток і маючи певний духовий розвиток, ставить перед окремою особою чимало проблем. Особа не може вигадати для суспільства нових проблем, хоч вона і може іноді розкрити проблему там, де інші досі не бачили нічого загадкового; але в розв'язанні цих проблем, особа цілком зв'язана тими засобами, які дає їй дана епоха. Вибір кола проблем і вибір точки зору для їх розв'язання, його напрямку, і сила, з якою особа боронить своєї точки зору, залежать не тільки від економічних умов, але крім них від індивідуальних особливостей, що розвинулись завдяки своєрідності природних здібностей і того оточення, в якому знаходилася дана особа. Вона, перемігши традиції і класову обмеженість, стає на вищу точку зору, і таким способом, підходить до дійсного розв'язання проблеми ближче, ніж пересічна людина. Таке піднесення скорочує дорогу розвитку і скорочує число жертв на цій дорозі. В цьому і полягає справжній зміст роботи мислителя і художника. Останній бере істину, що розкрив мислитель (однаково чи той мислитель буде він сам, чи хто інший), і надає їй більш наочної і привабливої форми, здатної зворушити й запалити, щоб-то тим самим доконати зазначене вище скорочення дороги людського розвитку. Проте, перемігши класову обмеженість, особа не може сподіватися на похвалу всіх класів. Таку особу (мислителя, художника чи організатора) признають тільки ті класи, що їх інтереси лежать в однім напрямку з інтересами конче потрібного розвитку, та й то не завжди — коли особа надто високо піднеслася над своїм оточенням. Певна річ зацікавленість чудодійно допомагає розумінню.

Зваживши ці передумови, треба визнати, що і в музиці, як і в кожному іншому відтинку суспільного оточення, кажучи словами проф. Яворського¹⁾ „Великість чи навіть геніяльність певної людини в історії не в тому, що вона робить історію через утворення від себе історичних переломових моментів. а в тому, що вона краще ніж інші зрозуміла вагу цих переломових моментів, краще вгадала напрямки майбутніх наслідків сучасних їй історичних подій, і тільки це висуває дану одиницю на чоло історії, тільки це робить її великою. Великі історичні події самі знаходять і висувають на чоло своїх геніїв. Тим-то великі люди і творять історію, це безперечно, але щоб її творити, вони перше

1) Див. „Нарис історії України“, т. 2.

родяться нею, і вони перше виховуються нею". Геній, отже, нічого не може вимагати від суспільства за те, що він геній.

Історик, оцінюючи особу, оцінить її на підставі вивчення всієї динаміки оточення й епохи, що від них залежала творчість цієї особи. І той самий історик встановить, що з творчості даної особи, нехай як тісно буде вона зв'язана з епохою, є цінне, а часом, може, і сучасне для дальших епох, або дальшої епохи, бо зазначений вплив епохи зовсім не визначає того, що вартість і вага цієї творчості тільки на одній епосі і обмежується. Бо єсть мислителі й творці, чії мислі і чия творчість криють в собі, криють в основі своїй такі цінності, які відмінюючись і трансформуючись відповідно до відмін і трансформацій історії суспільного виробництва і людського суспільства, все таки зберігають значіння своєї ідеї в цім пристосованім до нової епохи вигляді. Справді, хіба наука Марксова не є найліпшим доказом такої здібності противитися часові, надто нині, в світлі лєнінізму? А хіба сам лєнінізм не містить в собі такої самої запоруки невмирущої сили і навіть на ті епохи майбутнього, коли людське суспільство значно зміниться супроти його обличчя в період утворення лєнінізму? І хіба закон „земного притягання“, утворений від Ісаака Ньютонa, втратив своє значіння для нашого часу не вважаючи на те, що різниця між станом фізичних наук за часів Ньютонa і за наших часів така ж велика, як між уславлєним яблуком, що навело Ньютонa на думку про цей закон і аеропланом, що нині ширяє над хмарами? І будуючи цілі летючі будинки й міста, ми все таки будемо виходити з закону, встановленого від Ньютонa, як і в утворенні людського суспільства людство буде виходити з основ лєнінізму. Іншими словами — в сфері думки, якої б царини це не стосувалося, ми знаємо творчість, здібну бути суголосною багатьом наступним епохам, не вважаючи на всю обмеженість зв'язку свого власного виникнення з певною епохою. І на полі художньої творчості ми знаємо такого самого типу мислителів. Досить буде назвати хоч Вільяма Шекспіра. Такого самого типу мислителем був і Людвік Бетховен.

I

Бетховен має серед всіх композиторів всіх часів і всіх народів зовсім окреме місце і до нього бачимо зовсім особливе відношення. Коли б ми схотіли дати графіку цього відношення, то нам довелося б накреслити дві лінії, з яких одна проста, тверда й несхибна, а друга зигзаговата з раптовими підняттями вгору і спадами вниз. Перша позначала б те відношення, яке завжди і незмінно мав до себе Бетховен.

Справді, ми знаєм, що нема жодного з найславетніших композиторів, що б про нього не міркували різно і не тільки маса, але й музиканти. Тим часом, коли говорять, коли думають, коли згадують про Бетховена, його творчість, його спадщина викликає до себе те незмінне відношення, яке і можна визначити цією простою, твердою і несхильною лінією. Але чи завжди про Бетховена говорять, чи завжди про нього згадують, чи завжди стоїть він у центрі суспільної уваги? І відповідь на це дає графічно друга лінія, що йде раптовими

стрибками — в цілі періоди суспільних переживань, коли Бетховена заступають віртуозні брязкотельця, коли, замість глибини його думки й творчості, в центрі суспільної уваги стоїть „безпредметова, безцільна, божественна гра звуків,“ стоїть музика, що милує, голубить слух, присипляє нерви, веде далеко від марних і грізних трівог повсякденного життя. Що раз, коли цивілізоване суспільство переживає реакцію, коли хвиля суспільних настроїв падає, що-раз, в таких випадках, Бетховен зникає з обрії суспільної уваги. Так було і сто літ тому — доба Віденського конгресу і найчорнішої реакції, що настала по ній, одвернули очі суспільства від Бетховена, і його заступив солодкоголосий Россіні, на що дуже гірко скаржився сам Бетховен, коли його навідав Вебер. Так бувало що-раз, коли протягом цих сто літ, суспільство, чи то всієї Європи, чи то окремої європейської країни, переживало добу занепаду — в таку добу Бетховен занадто неспокійний і про нього стараються не згадувати, даючи перевагу зовнішній віртуозності й солодкому споков'ї голубливих мелодій. Але кожне нове суспільне піднесення, кожний новий приплив творчих сил у людським суспільстві моментально викликає обличчя Бетховена, і знов найкращим і найвірнішим другом людини-борця, людини-творця є він, Бетховен, найзаконніше дитя Великої французької Революції. І коли за нього не завжди згадують, то, проте, що-раз, коли згадують його, коли звертаються до нього очі суспільства й суспільна думка, оцінка його творчості не знає вагань, вона завжди графічно буде мати вигляд несхибної, певної простої без ніяких закрутів і відхилень.

І таку оцінку ми знайдемо в кожного, хто яким-небудь способом наближається до творчості Бетховена — для всіх, від музиканта професіонала до звичайного слухача, від мислителя, що шукає у музиці розв'язання трудних проблем, до примітивного слухача, що сприймає музику тільки як консонанс до своїх особистих емоцій, — для всіх Бетховен свій, рідний, близький, глибоко хвилює. Споміж всіх композиторів ми не знайдемо такого другого, щоб так, як Бетховен, зв'язав себе такими кривими нитками зі всіма шарами слухачів і то найрізноманітніших епох. Цією своєю характерною ознакою він надзвичайно близький Шекспірові, тому часто і уживають цього вислову: „Бетховен — Шекспір у музиці“.

Розгадка такого відношення до творчості й особи Бетховена в незвичайній виключній людськості всієї вдачі, всієї творчості Бетховена. Бетховен у музикальній мистецтві — людяний як ніхто. Бетховен, перш за все, — людина, зо всіма людськими пристрастями, хитами, муками, жадібною думкою палкого серця.

Історія музичної культури знала і знає музикантів, що їх музичний хист не нижчий, а може навіть іноді й вищий, як Бетховена, знала й більш обдарованих сутолюдським, як напр., Ліст, хистом. Але жоден з них не перетворив у своїй творчості людини, простої, буденної людини, людини-будівника, людини-творця так, як це зробив Бетховен. У величезній більшості випадків композитори „віщали“, „пророкували“, навчали — Бетховен простою й ясною мовою викриває, кожному зокрема і всій масі, значіння діалектики життя та його динаміку.

Ось Йоган-Себастьян Бах, чие ім'я давно вже канонізоване й оточене ореолом загального пієтету. І він, цей геніяльний пограничний стовп на межі двох музичних світоглядів, знав гризоти й злигодні життя. Але, підходячи до клавішів органа або розкриваючи ноти, він оповитий хмарами фіміяму, віщав, пророкував, навчав. І недурно великий Антон Рубінштейн сказав: „Бах — грандіозний храм, а Гендель — розкішний палац“. Але ж до храму можна приходити молитися, плакати, просити, побожно шанувати, слухати. Але ж перед палацом можна трепотіти, палацом можна чаруватися, схиляти голову перед його величністю. Але нема там — свого дому, відчуття самого себе. Потрібні були катаклічні картини нашого часу, щоб людина твердою ногою ступила в ці суспільні колишні твердині, палаци і храми. Але що могла робити колишня поневолена людина, як не побожно шанувати храм і трепотіти перед палацом? І музика, ця вірна спільниця храмів і втіха палаців, вставала в уявленні тієї людини тільки як спосіб виявлення якихось „таємничих“, „божественних“, „містичних“, „надземних“ таємниць, мовою музики можна було тільки віщати про велике.

І ось, в музику прийшла, разом з своєю добою, що повалила всі храми й палаци, людина, звичайна „людина третього стану“ і почала не віщати, не пророкувати про високе і надземне, а говорити простою, всім приступною і зрозумілою мовою про просте, про земне, про людське і про людину.

В цім — вся суть творчости Бетховена, в цім — вся суть тієї вселюдної його оцінки, яку дано вище.

І цим пояснюється те, що коли мова йде про Бетховена, то нікому, здається, вже не спадає на думку не визнавати його зв'язку з французькою революцією, через яку він, певна річ, ідеологічно, зв'язується з третім станом. І не буде надто сміливо і образливо говорити, що Бетховен служив класовим інтересам молоді, революційної буржуазії, як нема суперечности між „вселюдськими“ ідеалами Бетховена і класовими настроями буржуазії.

Найлегче встановити зв'язок між творчістю Бетховена і революцією з допомогою посередніх ланок. Такою ланкою буде світогляд третього стану, повний героїзму, свідомости своєї історичної потужности. І насичені справжнім екстазом фінали симфоній Бетховена повідають про перемогу життя над смертю, людини над долею, повідають своїми зльотами ту радість, яку переживала, вийшовши на арену історії, нова класа, що повалила остаточно старих богів, від яких віяло подихом смерті, і побудувала на руїнах поваленої будівлі нову, вільну від скріп феодальної старовини.

Вся громадська вдача Бетховена, як вона позначається з його біографії, говорить надзвичайно ясно, що цей художник був ідеологічно близький до третього стану. Член масонської організації, республіканець з переконання, людина з соціальних низів, космополіт в своїм ставленні до нації, він був справжній інтелігент доби Просвіти, що проголосила ідеал політичної волі, демократичної рівности і братерства. В атмосфері цієї Просвіти виховувався і здобував освіту Бетховен. І хоч просвіта для буржуазії, як класи, була лише оболонкою для прикриття нею суто класових інтересів (що виявилось так рельєфно,

наприклад, в конституції 1791 року з високим виборчим цензом і іншими обмеженнями, такими незгідними з широкими гаслами, написаними на прапорах революційної буржуазії), проте роджена цієї класовою ідеологією творчість Бетховена не тільки вільна була від грубо-класових жадань свого часу, але й на багато випередила ідеологію класа, бо, як сказано вище, окрема особа може перемогти традиції й класову обмеженість, може, краще ніж інші зрозуміти вагу переломових моментів,“ цеб-то і тут Бетховен знов породжує мимоволі аналогію з тим самим Шекспіром. І як у Шекспірові вся революційна молодість доби Відродження, так само і в Бетховені вся революційна молодість бурхливого зльоту французької Революції 1789 року. Отже глибоку правду сказав Луначарський: „історія поставила перед людством на початку XIX сторіччя величезне завдання — виявити в мистецтві бурхливу боротьбу організованої демократії. І людство відповіло: є в мене такий інструмент — це Людвіг Бетховен. З допомогою партитури Бетховена Велика Французька Революція заграла гігантську прелюдію музиці майбутнього“. І революція почала спадати, і радісні нею появлені настрої заступила „світова скорбота“ і туманна містика, але співець юних днів цієї вже відійшлої Революції, увібравши в себе весь її потужний зліт, залишився свіжим у своїй молодій одвазі зостався таким самим зовучим, як зовуча до безмежних обріїв була на своїм початку доба, що його появила. Ця доба на початку своїм була добою визволення поневоленої людини, визволення від всіх кайданів, якими сковував людину старий світогляд. І зміст цього визволення зміст цієї боротьби в цілій незайманій свіжості, п'янкій сміливості перших днів боротьби, зостався назавжди в основі творчості Бетховена.

Ось чому кожна нова хвиля суспільного піднесення ріднить Бетховена з своїм часом. І хай наші ідеали визволення далеко пішли проти „Декларації прав людини і громадянина“. Але хіба в слово „Комуна“ був вкладений наш, сучасний зміст?! І подібно до того, як в це слово влило новий суголосний діалектиці нашого часу динамічний зміст, у творчості Бетховена закладені зерна тієї поривної динамічності, яка дозволяє цій творчості в стихійній діалектиці життя суголосити з багатьма пізнішими добами аж до нашої. Бо, борячись за інші, ніж в добу Бетховена, ідеали, ми знаємо таку саму радість творчої боротьби, що завжди іде в жорстоких боях. А творчість Бетховена — молодий надхненний гімн сміливій боротьбі за творення, за безнастанне визволення людини.

II

Не тільки „дух часу“ і ціле оточення, і не тільки велике число прочитаних книг створили цей творчий образ — саме життя Бетховена, вся його життєва дорога визначили його як мислителя, творця й людину. Ця людина була дійсно народжена й видвинута всіма умовами свого особистого життя на роль співця ідеалів своєї доби, на роль співця творчої будівничої боротьби.

Син музики-невдахи, Бетховен з перших днів дитинства зазнав тяжких злиднів, знав роздвоєність родинного життя, тяжку сувору життєву повсякденність. З 15 років — самостійна людина, він пробивав

собі тяжку дорогу визнання себе артистом з новими новаторськими тенденціями фортепіанного виконання. Досягши цього визнання, Бетховен мусить боротися за композиторське своє визнання, що було для нього ще тяжче, ніж визнання його артистом. А тоді, коли він досягає і в цьому жаданих наслідків, настає нова проба в його житті, така тяжка, що він починає навіть думати про самогубство — Бетховен оглух і своїм фізичним слухом ніколи не чув тих своїх творів, які уважаються за найвизначніші його твори і які може сприймати кожна людина, навіть така, що вороже ставиться до музики. І тільки величезне життєве й вольове загартування рятує його від поневільної смерті від власної руки, ба й більше — дає йому новий приплив життєвих сил і творчої енергії, надавши їм іншого напрямку. Все життя мріявши про жіноче кохання, він ніколи не знав взаємності. Все життя мріявши про родинне огнище, Бетховен ніколи не знав сем'ї, і віддавши всю свою ніжність своєму небожеві Карлові, зустрів таке черстве, жорстоке до себе відношення, яке, мабуть, перевищує собою геть усі разом несправедливості, що зазнав Бетховен від інших його сучасників. Протягом всіх 56 років свого життя (Бетховен жив від 17 грудня 1770 р. до 26 березня 1827 року) Бетховен пізнав людське життя не тільки в його радощах, але й багато більше — в його печалах, ніколи, однак, не спускаючись у твань песимізму й безвілля. Таким чином вся життєва дорога Бетховена була суцільною боротьбою, його творчість, так тісно зв'язана з його життям, що обоє вони являють собою ніби два боки одного аркуша паперу, була перейнята тою самою ідеєю, тими самими настроями боротьби. Для Бетховена, що кожного свого життєвого здобутку досягав після впертої боротьби, не простим гарним гаслом, а повною глибокого і правдивого змісту була думка: „все життя — боротьба“, і боротьба творчого будування. Життя повне на кожному ступні грізних Бастилій — здобути їх, то є на думку Бетховена призначення людини. Нема життя, де нема боротьби. Боротьба — то є творчість і як творчість таїть в собі не саме тільки руйнування, але й будування, бо раз-у-раз вже в самому процесі руйнування є будування. Дев'ятнадцятилітній Бетховен бачив це на прикладі Бастилії, що її зруйнування знаменувало собою і творчість нового життя.

Звідси для мислителя Бетховена і повстає, на практиці дізнана, в горні власних переживань загартована, формула: життя — боротьба — творчість, що являє собою нерозривний ланцюг, міцно й нерозривно злютованих між собою ланок.

Тому Бетховен і відповідає всім потребам нового часу: художник повинен свідомо нести людям нові всім потрібні цінності; художник творить для широкого кола споживачів, не індивідуалізованого, розчленованого в понятті цілої класи; художник і споживач дивляться на музику, як на мистецтво емоційне, яке має виявити почуття, що вирвалися на волю після руйни старого феодального світу.

Звідси, ми в Бетховені перш за все спостерігаємо привабливу романтичну ідеологію, таку характерну для дрібно-буржуазної інтелігенції, що її висунула революція. Це виявилось в тім, що Бетховен перший культивує пристрасну динаміку в музиці, якої доти не знала музика церкви, з її спокійною споглядальністю, і музика палаців

з її гедоністичною естетикою. Успадкований від церковної доби тяжкий і малорухливий ритм змінювався тільки віртуозно-бравурним, але не динамічно-поривним. Бетховен перший звільняє динамічну й ритмічну стихію в музиці від її вікових кайданів і цим робить коломасальний крок, що забезпечує присвоєне йому в історії місце. Він запроваджує нові ресурси — нечуваної сили динамічні акценти й наростання. Він надає ритміці волі й вимовності, звільняє її з полону традиційних формул і схем, але не обертає цю нову порушність у віртуозну бравурність. Бетховен створює музику виразисту, експресивну переважно, і намагаючись впровадити в музику почуття прості, глибокі й широкі, викидає з її лексикону всі формули давнішого музичного етикету. Одночасно Бетховен намагається зміцнити саму звучність, реальний динамізм, підсилюючи оркестру, збагачуючи її новими інструментами; цьому допомагав і технічний поступ того часу, утворивши звучніші інструменти, які, одночасно з удосконаленням фортепіана, що досягло нашої звучності і заступило інтимні клавикорди попередньої доби, були обчислені на звучання в великих залах для численних слухачів. Бетховен значно спрощує музику, відповідно до спрощення доби, але замість цього спрощення дає нечуваний доти розвиток таких її напрямків, які перед ним були зовсім невикористані: гармонія набуває більшої вимовності, динамічності й різкості; перше вишукана, вилощено-елегантна мелодія в Бетховена набуває лапідарно-сурового характеру, що дає безмежні можливості для виявлення в ній глибокого пристрасного почуття; військовий колорит доби й пожарище всеєвропейських боїв виявив Бетховен музикою типу войовничості, суворої простоти й героїчності, з її маршевими гостроокресленими ритмами. В розумінні розвитку форм вживлення Бетховен є властиво типовий гомофоніст, стаючи майстром поліфонічності багато пізніше, і одночасно типовий інструменталіст, що неохоче мириться з вокальною сферою, бо вживлення найбільшого динамізму й волі ритмики, характерне для Бетховена, могло бути реалізоване саме в інструментальній сфері. Звідси його глибока любов до фортепіана, в якому він знайшов голос стихійної індивідуальності, що вперше дістає волю висловити свої невгамовані почуття, і до оркестри, як до найліпшої виразниці його героїко-епічних настроїв. Тому його камерні твори або наближаються до типу фортепіанних (розмаїті сполучення з цим інструментом) або до типу оркестри, стаючи таким чином ніби недорозвиненими симфоніями. А найвищий вияв його сили маємо в сфері фортепіанної сонати й оркестрової симфонії. І тут і там він створює цілком нові методи вживлення. Симфонічно-сонатна форма в Бетховена розширюється і стає втіленням музичного динамізму, як безнастанного руху вперед. Та співність, котра була ще властива класичній сонаті та симфонії, як спадок її танечного походження, в Бетховена зникає зовсім, і одночасно ця форма набирає в нього найвищого художнього розвитку, як вживлення єдиного пориву, зв'язаного єдністю динамічної лінії. В повожденні з самим матеріалом характерне запровадження тематичної роботи, як центру творчого прикладання, — це безпосередньо зв'язано з ідеєю єдності й злutowаності, цілий твір об'єднується спільністю тематичного матеріалу. При цьому найбільшого розвитку набувають

саме ті часті форми, які максимально відхиляються від співаних форм і дають максимальну волю фантазії (розробки коди).

Бетховен підніс форму сонати й симфонії на недосяжну височинь. В симфонії він продовжує лінію розвитку колориту, яку почав ще Бах, хоч технічні можливості часу немалою мірою обмежили його задуми. У сфері фортепіана Бетховен надзвичайно поширив його можливості й створив справжню літературу для концертного фортепіана, при чому сам його стиль дуже залежить від можливостей нових конструкцій інструментів. Цей стиль вже зовсім позбавлений інтимності, властивої класикам, він обчислений на сильну яскраву звучність, на крайній динамізм. Одночасно Бетховен в своїй особі створює і тип нового виконавця на фортепіано, виконавця, не елегантного, не вишуканого, а могутнього, стихійно динамічного, перейнятого яскравим темпераментом, що вперше з'являється в фортепіанним виконанні. Не така велика роль Бетховена в вокальній музиці (хоч і тут чудова перлина інтимної лірики „Шотландські пісні“ і повний глибокого трагізму скульптурний ескіз — „В могилі цій темній“) і в опері, хоч він і дав оперу „Фіделіо“. Вокалізм Бетховена цінний тільки відбиттям його симфонізму (його опера „Фіделіо“ і месси), його експресивні завдання, покладені ним голосові, ще не вкладались в нього в технічні ресурси цього органа музичної мови. Величезна кількість нових творчих можливостей у сфері динаміки, ритмики, форми, які Бетховенові творчо довелося перемагати, натурально відхилили його від культу складності гармонії і в цій сфері Бетховен багато простіший і доступніший від багатьох своїх класичних попередників.

Глибока відповідність його реформаторських планів і його новаторських ідей до уподобань і потреб нового часу, зовнішньо окреслена з'ясованими вище формальними обрисами, стає ще ясніша, коли розглянути зміст його музики. Запровадження звукового динамізму і повноти звучань таке характерне для Бетховена з перших кроків його творчої дороги, перебуває в простій пропорції з трагічним і героїчним характером його творчості, продиктованим в однаковій мірі умовами доби та його особистою індивідуальністю, такою суголосною цій добі. Разом з тим новим слухачем, який народився і який появив Бетховена, впала феодальна естетика, гладка та прилизана, тепер вона поступається перед серйозним і глибоким уявленням про містечтво. Це виявляється в Бетховена в трагічній концепції більшості його творів, які перейняті завжди жвавістю, але не веселістю класиків-помпадур. Бетховен любить гострі й брусуваті народні мотиви, користуючись ними надзвичайно майстерно саме для інструментального їх перетворення. Змагання до естетики величного, характерне для нової доби, неминуче заставило Бетховена звернути очі до деяких монументальних форм минулого, головню, до вивчення творців грандіозного германського концертного стилю — Баха й Генделя, які в Бетховенському переломленні являються нам учоловіченими новою добою. Від цього залежить те явище, що Бетховен наприкінці свого життя, коли загальний колорит доби й особисті настрої, спричинені глухотою, привели його до месіанізму, починає культивувати в своїй музиці поліфонічні форми, синтезуючи монументальність стилю

з динамізмом думки, і не гублячи тої первісної простоти, що така характерна для Бетховена — носія ідеології демократії з її підсиленою але й спрощеною психикою.

В світлі діяльності Бетховена музика стає мистецтвом найвищої експресивності, яке здатне віддавати в звукових образах найабстрактніші і найвищі поняття і до найреальніших. Бетховен був прихильником музики, що щось висловлює, чи то настроїв картин природи, особисті трагічні відчуття, героїчну епопею, трагедію, чи нарешті, так зв'язану з революційним світоглядом ідею братства й злиття всього людства. В цім ми бачимо не простий перехід від естетики класицизму до ідеалістичної естетики XIX сторіччя, але одночасне ствердження змісту музикальної творчості, ніби відмінного від форми, хоч нею поглиненого й перенесення центру інтереса з самих звуків саме в цей зміст. Ця риса творчості Бетховена дуже наближає його до дальших музичних поколінь (романтиків, що культивували т. зван. „програмову музику“), що і робить Бетховена грандіозною приграничною віхою на межі класичної й романтичної доби в музичній історії.

III

Творчість Бетховена звичайно історики поділяють на три періоди з яких на їх думку, перший — наслідування, другий — самостійний, а третій — зроджений повним відходом від світу, що спричинила глухота композитора. Однак, в наші часи цьому традиційному поділові не співчують і не знаходять підстав для нього. Коли виходити від принципу поділу на періоди за ознакою еволюції музичної форми в Бетховена і за ознакою його ролі в еволюції музичної форми взагалі, то тоді вже справедливіше казав Л. Сабанєєв, що „вірніше, може, розглядати два головних періода в Бетховена: період, коли він був ще під владою класичних форм і робив процес їх руйнування, і період, коли він вже зруйнував ці форми (починаючи приблизно з 1802 року“).

Однак, коли розглядати еволюцію світогляду Бетховена — мислителя, то доведеться все одно зробити розподіл на три періода, відповідно до трьох фаз формування його світогляду.

Період перший — період самопізнання для самовдосконалення й самопоглиблення — бо Бетховен-мислитель, визнаючи життя, як будівничу творчу боротьбу, вимагає від нього неодмінно розв'язати проблеми: хто ти, людино? що ти є? З яким багажом підходиш ти до життєбудівництва? За що ти будеш боротися? і з якими силами?

Цей період позначається рядом філософських шукань Бетховена-мислителя, а тому — рядом творчих шукань Бетховена-композитора. В його композиції цей період позначений першими камерними і фортеп'яними творами й першими двома симфоніями, простими й ясними формою, такими близькими до класичних настроїв великих попередників Бетховена — Гайдна і Моцарта, до яких ніби звертається Бетховен, щоб перевірити з одного боку ці старі підвалини в сучасності, а з другого боку — себе у вікових традиціях недавньої минувшини, яка ще бере участь в боротьбі з цією сучасністю. Цей період шукань і викував діалектичний процес Бетховенського мислення, що виявляється

в формі сонатної схеми: теза (головна партія в сонаті) антитеза (побічна партія в сонаті) і синтеза (реприза й кода в сонатній формі).

Другий період — період героїчної думки, героїчного світорозуміння й героїчної волі. Чоловік, означивши себе, знаючи, значить, якою дорогою може він прийти до власного самопоглиблення й самодовершености, робив це не ради самонасолоти й не ради самоцілі. Він повинен використати це в житті, для якого він себе цим першим періодом і підготував. Життя — боротьба, життя — творчість, вони повні Бастилій, які вимагають безнастанного руйнування, а значить, безнастанного героїчного напруження думки й волі. Ряд камерних творів (фортеп'янні сонати ор. ор. 53, 57, 64, концерти ор. ор. 56, 58, 61, квартети ор. 53), опера „Фіделіо“ і три симфонії, з яких дві (3-я героїчна й 5-патетична) безперечно належать не тільки до кращих симфоній Бетховена, але й до кращих у світі симфоній взагалі. І саме їх зміст розкриває нам суть Бетховенського світогляду в цій періоді. Ось 3-я „героїчна“ симфонія, яку Бетховен присвятив Наполеонові і позбавив цієї посвяти негайно після проголошення Наполеона імператором — вихор боїв, штурмів і натисків відбиває вона в собі. Чи не такий і ти, чоловіче? Хіба ти не готовий до життєвих боїв? Ось — 4-а симфонія — вона руйнує з античною ясністю і революційною поривністю всі ті „Бастилії думки“, що стоять на дорозі людського визволення від кайданів схоластики і традицій. Але й це ще не кінець, треба перемогти ще один страшний фетиш — віру в долю, ту віру, що так заважає творчій роботі, так сковує людські пориви й змагання. І Бетховен завдає цьому фетишеві смертельного вдару в своїй 5-й „патетичній“ симфонії, в якій грізні влари долі („так стукає доля“, сказав Бетховен про цей мотив) в першій частині заступає переможний похід творчого життя в фіналі, стверджуючи цим, що доля чоловіка — це він сам.

Третій — і останній період — період цілосвітньої вселюдської любові. Космополіт Бетховен вже зруйнував грані національностей, кастовости, становости й інших умовностей в класовому людському суспільстві. Він шукає об'єднання всього людства в стихійним пориві до будівничої творчости. І глибоко характерне те, що для вживлення цієї ідеї Бетховен вибирає кістяк не містичного всепрощення (як в „Месі“ Баха, що також має „цілосвітню“ ідею), не особисті подвиги окремого „спасителя“ людства (як по всіх ораторіях Генделя, перейнятих тою самою ідеєю), а творчий порив численного колективу, запаленого й поєднаного одним змаганням — „До волі“! І на цей текст Шіллера „До волі“ і написано фінал останньої — 9-ої симфонії Бетховена, що цілком правильно має славу найліпшої симфонії в світі й досі. З цензурних умов того часу замість „волі“ автор звертається — „До радості“! Але дуже дивно, що досі історики, констатуючи цю заміну, ніколи не зважали на те без сумніву не випадкове з'єднання, для Бетховена синонім — радості й волі. Старий глухий розбитий життям композитор, в задушливу і похмуру добу всесвітньої реакції і політичної і розумової і душевної, знов стає в сонячному сяйві юних днів молоді революції. До сонячної яскравости кличе він наляканих людей, що поховалися в своїх маленьких шкаралупках, до того сонця, яке відбивається однаково в океані, і в

найменшій краплині, яке не знає тих умовностей в людському суспільстві, що з ними і має боротися людина і що боротися з ними і кличе її Бетховен осяйним фіналом своєї останньої симфонії.

Сто літ тому помер Бетховен за суспільних обставин, хоч і відмінних змістом, але дуже близьких нам зовнішніми обрисами — над світом висіла душна реакція, а на сході Європи, в поневоленій царатом країні, голосним пострілом пролунала перша спроба розірвати чорний покрив реакції і одвернути задушну й важку миколаївщину.

Століття з дня фізичної смерті справді невмирущого співця волі й визволення, справді невмирущого борця за творче будування життя в цілм світі, будування, яке купити можна тільки жорстокою боротьбою і кров'ю, це століття світ зустрічає в аналогічних обставинах — чорна світова реакція, осяяний червоним світлом волі і визволення Схід Європи, що не стає до боротьби, а вже став і переміг і перші спроби визвольної боротьби на глибокому сході.

І знов, як сто літ тому, перед усім світом встає велетенська постать мислителя — людини. Згідно з постановою Всесвітнього Бетховенського Комітету в травні пролинуть над усіма країнами „Бетховенські свята“

Пролине над усім світом грізний, лункий сполох і покличе людство усвідомити своє людське призначення: „Людино, без боротьби нема творчости! без творчости — нема життя! Нема його і без визволення від тих тисяч кайданів, якими скована вся твоя істота. Волю здобути можна не словами, не золотом, не благанням, не сльозами, а — жорстокою боротьбою і червоною кров'ю! Людино, без волі — нема радості, бо — життя, творчість, воля і є та радість, яку оспівав я в моїй Дев'ятій!“

ГНАТ ХОТКЕВИЧ

До історії кобзарської справи

Прочитав я в газеті, що кобзареві Іванові Кучеренку надане звання народного артиста, й порадив, що справа, розпочата 25 літ тому з таким тяжким трудом і при таких несприятливих обставинах, тепер набуває признання. Тому може цікаво було б згадати де-що з початків отої кобзарської справи у нас на Україні (розумію, очевидно, не давнину, а наші часи).

Коли Маркс (тільки не той, що „Капітал“ написав, а той, що „Ниву“ видавав...) видрукував портрет Остапа Вересая й підписав під ним — „Останній малоросійський бандурист“, то вся Росія, й Україна в тим числі, повірила тому, бо „Нива“ розходилася в якомусь фантастичному числі примірників. Таким чином „с марксистскої точки зрення“ виходило, що зі смертю Остапа Вересая перевелися кобзарі на Україні. Ходили вони по-під віконню, сиділи на ярмарках, співали свої псалми та плачі, але ніхто тих живих кобзарів не помічав — так високо стояв авторитет „Ниви“.

Але от у 1902 році призначається у Харкові XII Археологічний з'їзд. Харків'янам хочеться показати щось особливе, чого на других з'їздах не побачиш — бо то ж з'їдеться публіка з усієї Росії, ба й з-за кордону навіть. І от виникла думка показати кобзарів. У тім комітеті, який цю справу порушив, я участі не брав; ініціатива вийшла мабуть від... проф. М. Ф. Сумцова, але що справа кобзарська, коли можна так висловитися, спочивала в моїх руках, то переводити в життя ту думку про виступ кобзарів довелося мені.

Я поширив трохи завдання, рішивши показати не тільки кобзарів, а й лірників, а навіть т. зв. троїсту музику. З харківських кобзарів закликали Павла Гащенка, Петра Древченка, Івана Кучеренка (теперішнього нар. артиста) й ще одного, забув ім'я. З по-за Харкова приїхали Терешко Пархоменко з Чернігівщини й Михайло Кравченко з Полтавщини. Лірники були тільки харківські: Іван Зозуля (живий і досі, недавно я його бачив), Ларівон (так його й звали — Ларівон та й годі) і ще один, на прізвище здається Цар, а може помиляюся. З троїстої музики Невінчаний Яцько (1-ша скрипка), Арсентій Мова (2-га скрипка), відомий майстер бандур¹⁾ і бас, — вже не пам'ятаю прізвища.

¹⁾ Перша бандура, яку він зробив, то була моя, що я на ній і досі граю. Потім роблення бандур зробилося професією Мови, бо усіх людей, що зверталися до мене в цій справі — а зверталися їх сотні — я відсилав до Мови. Колись оце я запитав його — скільки він зробив бандур з моєї легкої руки. Подумав, каже — поверх тисячі.

Зібрано бандуристів і лірників в одному з корпусів університетських, що на Госпітальній, деє у підвалі, або делікатно висловлюючись в нижчому поверсі. Там відбував я репетиції, записував від кобзарів їх репертуар, учив їх нового. Цікавий був час. З ентузіазмом працював і я і кобзарі, і мені — та певно й їм, хто живий — згадується той час, як світла пляма на сірім тлі повсякденного життя.

Як зараз стоїть перед очима перший момент, коли треба було кобзарям кожному показувати, що він уміє. Се ж перший раз (як показалося потім і останній) зібралися „Кобзарі усіх країн“. І сильно мабуть билися кобзарські серця, приступаючи до того незвичайного конкурсу.

Перші грають наші харківці. Ну, вони нічого особливого не показали. Ні в грі, ні в репертуарі. Потім співає Михайло. Дума про трьох братів, але не озовських, а самарських. Рідка, а в музичній літературі і зовсім невідома. Співає Михайло особливо. Тихими хуторами полтавськими повіяло, одвічною журбою степу. Щеміло серце, слухаючи те виконання, але ефективного там нічого не було: виконання Михайла було повне внутрішнього змісту, отже на безпосереднього глядача враження не робило, але безумовно то був один з кращих бандуристів України (чи після з'їзду, чи ще коли Михайло жив у мене в хаті тижнів зо два, я мав час його добре пізнати).

Нарешті zostався тільки Терешко... Держить бандуру впоперек не по-харківському.

— Так от як ви граєте.

І ще раз чомусь сказав:

— Так от як ви граєте... А у нас так грають.

Та як вдарив! Бандура велика, згучна. Манера гри специфічна, лівою б'є баса, а правою грає спеціальним штрихом: пальці б'ють раз вперед, раз назад (наші кобзарі пробували й собі, але не виходило). Голос — високий чистий тенор. Пісня — невідомий нікому варіант „Морозенко“. Словом усе склалося на повну перемогу Терешки. Притихли наші кобзарі. Першенство Терешки стало признаним фактом, а його „Морозенко“ став найпопулярнішою піснею. Ще й тепер кожний кобзар співає ту пісню.

Почалися проби. Весело й дружно вони у нас проходили. Кобзарі — то ж юмористи. А особливо як отак укупі. Приніс я був їм якось пляшечку скипідару, щоб капнути у чай та трохи розволжити голосові струни, бо то ж голоси не мазані, скрипучі. Прихожу на другий раз.

— То ви б, Гнате Мартиновичу, принесли нам того побільше: ми б у кашу його сипали — так нам понаравилося...

Або йде раз Михайло, а перед ним двері руба — от от вдається лобом.

— Дядьку Михайло! Обережно: там двері.

— Ов! Хіба я не бачу?

А він же зроду сліпий.

Поеднав я кобзарів і в дуети і в тріо, а нарешті розучив кілька речей на „повну оркестру“ тоб-то й бандури, й ліри, й троїста музика. Ансамбль особливий...

Нарешті приходить і день нашого виступу. Комітет з'їзду, маючи на увазі, що на це „засідання“ прийде певно не тільки весь

з'їзд, а й ще багато хто, рішив зробити засідання не в Університеті, а в залі що-їно вибудованої Громадської Книгозбірні.

От і сей вечір. Саля — напхана. Коротенький вступ М. Ф. Сумцова, потім моя доповідь „О кобзарях и лириках“ (була видрукувана потім в „Лт. Наук. Віснику“, а по рос. в „Этнографическом Обозрении“). Доповідь як доповідь, але кінець її був кримінальний. Я торкнувся безправного становища кобзарів на Україні, бо тоді кобзарям було заборонено ходити по вулицях, а бували випадки, що поліція, арештовуючи кобзаря, розбивала йому інструмента об стовбець. Прямо передо мною у 1-м ряді сидів губернатор, і я, вичитуючи оті факти, дивився прямо на нього. А обіч сидить графіня Уварова. То губернатор здвигає плечима та все до неї: „Да ведь это революция... Ведь это просто революция“. А графіня то побіліє, то почервоніє. Після концерту удостоїла мене навіть спеціальної подяки, в роді того що — „спасибо, удружили, нечего сказать“. Пам'ятаю, що це було мені обидно, й що не дивлячись на колосальний, нечуваний успіх вечора, де-хто від мене потрошку якось сторонився. І се теж було кривдно. От, мовляв, старався, старався, а тобі он яка дяка...

Я ще не знав тоді, що се буде призначенням всього мого життя — все „випадати з тону“ — як казав Франко, при всяких режимах.

Гроном прогремів сей вечір по Україні й привів за собою багато наслідків. Се був початок нової ери в життю кобзарів. На домагання, виставлені в моїй доповіді, з'їзд постановив вдатися до уряду в кобзарській справі. Діло підіймалося аж до Сенату й звідти прийшло „раз'яснение“, що жодного закону, який би забороняв кобзарям ходити вулицями міст, нема. Спасибі вашому батькові, ми й самі знали, що такого закону нема. Але все ж наслідки були позитивні. Пам'ятаю ще гостру бесіду з поліцеймейстером Безсоновим. Я пішов до нього в тій кобзарській справі, а він образився за поліцію й грозив віддати мене під суд (я сказав, що за двугривений поліцей відпускає арештованого кобзаря). А зате через кілька днів приходить до мене Петро й радіючи каже: „А я Московською вулицею йшов... Отакі то були часи — що доводилося боротися за право кобзаря пройти по Московській вулиці...¹⁾“.

Але все ж поворот в історії кобзарської справи стався. Вчора ще Остап Вересай був посліднім бандуристом, а тепер нараз кобзарі воскресли. Та мало того, поробилися модними: їх навперербій почали

¹⁾ Цікава деталька. Коли в 1916 році я був адміністративно висланий з України, я написав до одного знайомого до Петрограда, чи він не поробив би там заходів аби мені вернутися на Україну. Він відповів, що спробує, а між іншим каже, що мені в тім допоможе — як би ви думали — що? Моя доповідь про бандуристів.

В-чим же річ?

— Ви, каже, ще в 1902 році писали, що от забороняють обездоленому сліпому чоловікові ходити по вулиці, забороняють співати духовну псалму й тим заробити собі на хліб. А в той же самий час цілком свobodно під видом арфістів, шарманщиків, кларнетистів ходять по вулицях офіцери германського штабу і ніхто їх не ганяє. Як ви, каже, могли провідати в 1902 році те, чого наслідки ми бачимо тепер, у році 1916-му?

А я нічого й не „провидів“, а просто боліла мене кобзарська кривда, то я не перебирав у виразах. А в тім, нічого мені не помогло „провидіння“ й вернула мене з заслання не стаття про бандуристів, а революція.

кликати на всякі концерти, засідання, вечори, й де-хто з них почав таки добре заробляти, особливо хто вмів держати хвортуну за хвіст.

А коли я захотів повторити той вечір публічно й на другий же день подав о тім прохання—мені було заборонено. Разів мабуть пість я поновляв заходи—і все надаремне. Пам'ятаю, вибрав час, коли не було губернатора, а правив—„ліберальний“ віце—Осоргін. Я до нього.

— Не могу, поймите—не могу. Вот если б это было в Тамбовской губернии—о, там бы я разрешил с наслаждением. А здесь—не могу.

Так оцінювала сей вечір адміністрація—й мала слухність, бо нема могутнішого засобу агітації.

Тоді я рішив спробувати в інших губерніях. Розписав лекцію в 6 примірниках і послав до трьох попечителів округів: Харківського, Київського й Одеського (тоді дозвіл на публічні лекції давали попечителі—але по згоді з адміністрацією). Попечителі усі прислали дозволи.

Розписав я в 16 примірниках програм концерту й послав до всіх 8 губернаторів України—й від усіх дістав заборону. Правда, не від усіх: Катеринославський губернатор дав дозвіл—мабуть тому, що XIII з'їзд призначався в Катеринославі, отже й там уже працював підготовчий комітет. Але наді мною чатувало якесь „недременне око“: чиниться у мене трус, приказ арештувати. Арешту я відбіг (довелося кликати до дружини д-ра Фінткітікова й він констатував, що в разі мого арешту можуть статися передчасні роди—не у мене, звичайно, а у дружини...), але через де-кілька день—і від Катеринославського губернатора заборона. Так усі мої зусилля й розбилися об стіну заборон.

Впрочім удалося виступити ще один раз організовано, а то ось при яких умовах.

Під впливом отого виступу кобзарів на з'їзді виникла в Полтавськім Земстві думка закласти школу гри для кобзарів, як ото вже були засновані школи ткацтва, ганчарства то-що. Звернулися до мене, аби я дав проєкт, кошторис. Я дав. А для того, щоб підштовхнути гласних до ухвали потрібної суми, рішено було зробити кобзарський концерт у Полтаві підчас Земських Зборів. Дозвіл здобули самі полтавці—і ми виступали у великому (Гоголівському) театрі. Грали в Кадетському Корпусі, грали ще десь, але забув уже де. Яка доля спіткала проєкт школи для кобзарів—не знаю.

А тут підоспів 1905 рік. Хвилею викинуло мене аж у Галичину (я там улаштував щось поверх 80 бандурних концертів сразу). Я не кидав думки про організований виступ кобзарів і почав з ними листуватися, закликаючи їх до Галичини. Але то ж легко було написати, а не зробити. Закордонний паспорт, гроші, невідома сліпому чоловікові дорога—це все відстрашувало. А в тім були й інші мотиви. Так, напр., від Терешка я дістав листа, де він пише: а окрім того я чував, що Галичина дуже бідна й що заробітки там погані...

Се характерно. Не лише для Пархоменка, а взагалі для кобзарської справи. Справді, вони тоді почали таки добре заробляти.

Так добре, що могли траплятися навіть такі речі, як оця, що зараз розповім.

Я вже зрезигнував, як кажуть галичани, з тої справи, сижу собі у Львові — коли приїздить нараз якийсь молодий кобзар. „Чув, каже, що збираєте кобзарів, то приїхав“.

Придивляюся, придивляюся — лице знайоме, а хто — не знаю. Аж нараз мов ударило в голову.

— Василю! Се ти?

А се був поводитир Терешка Пархоменка. Після з'їзду я фотографував кобзарів і групою й кожного окремо з поводитирем. Отже на такій картці й Василь є.

— Та ти ж був зрячий?

— А тепер, бачите, сліпий.

— Але, як же це сталося?

Довго він не хотів говорити, але нарешті оповів, як, позаздривши на добрі кобзарські заробітки, сам зіпсував собі очі. Се факт. Я не називаю прізвища, але той кобзар мабуть і досі живий, хоч уже не як сліпий, а як зрячий. Бо на щастя він ще не зіпсував собі очей цілковито, отже удалося їх вилічити.

Дав я йому „открытый лист“ до всяких „Бесід“, „Просвіт“, „Січей“ й т. і., то він з тим листом, як з яким королівським gleit'ом проїхав усю Галичину й усюди його добре приймали. А покійний Ніжанковський Остап поміг вилічити очі й вернув наш кобзар на Україну й зрячим і з грошима.

А коли я сам повернув на Україну, відсидів у тюрмі — словом усе честь-честю, як помагається, то знов не кинув таки своєї думки — організованої подорожи кобзарів по Україні. Але... то вже був не 1902 рік. Не та була публіка, та не ті й кобзарі. Ніколи не забуду, як я, надумуючи організацію, балакав з Іваном Кучеренком, а він мені й каже:

„А як же буде, Гнате Мартиновичу, нащот харчів. Бо якому кобзареві й оселедця вистарчить, а якому то й форшмак треба.“

Ну, я очевидно гварантувати форшмаків не міг, отже Кучеренко і не поїхав з тими кобзарями, яких удалося згуртувати. І мені б взагалі відмовитися було від організації вже отакого типу кобзарів, але я все ж хотів спробувати. Та що ж... Сам я їздити з ними не міг, поїхав Островський (отой самий, Олелько). Він не вмів з ними ладнати й після яких 20 чи 30 концертів справа розпалася. В свій час така подорож, то була б епоха, а от минув час — і кінець. Та аж тепер відновилася ідея концертних поїздок кобзарського ансамблю (хоч може й не в такій формі, як треба).

Так стала справа з організованими колективними подорожами. А індивідуально кобзарі „преуспевали“. Особливо пощастило Іванові Кучеренку. Початки його кар'єри були такі.

На з'їзді Кучеренко виділявся мало, бо всіх затьмив Пархоменко. Але все ж з усіх кобзарів Кучеренко був найбільше похопливий. Пам'ятаю, як учив я кобзарів нових дум, то з Кучеренком було найлегше (тоді він перейняв і „Бурю на Чорному морі“), а з іншими, бувало, й сміх і гріх. Одного я вчив про козака Голоту: „Що на тому козаку-нетязі три семирязі“, а він співа: „Що на козаку-нетязі три серив'язи“

Або от. У своїй доповіді, говорячи про сучасну творчість кобзарів, мені треба було дати й приклади. Але де їх узяти? І от ми удвох з Іваном утворюємо „думу про бідних кобзарів“ (цитати з неї мабуть є у тій статті). Отже з гурта харківських кобзарів Іван виділявся, отже й я його виділяв, посилаючи на усякі вечори, концерти то що. Але початок ширшої відомости прийшов не тоді. Діло було таке.

Під впливом все того ж вечора виникла у Києві думка утворити при муз. школі Лисенка класу гри на бандурі. Лисенко мене знав добре, бо ще у 1899 році, коли мене, раба божого, попросили у 24 год. кинути Харків (за головування у страйковому комітеті студентів), то я бандуру під паху (а грати я почав у 1894 році і вже багато виступав усюди, тільки в Києві не бував), і до Лисенка. Його не застав — він поїхав у концертну подорож з хором (у цім хорі 2-м тенором був Стеценко: прозивався „Каченя“). Я за ним. Наздогнав у Золотоноші. Послухав мене Лисенко — й прийняв як соліста, давши аж цілісіньких 60 карб. на місяць. Се така сума, що я й не бачив такої зроду. То я й поїхав по Україні з Лисенком — і то був тріумф бандури. Деякі епізоди zostалися у мене в пам'яті, але то може коли згодом.

Так от Лисенко й прислав до мене Марію Михайлівну (Старицьку), аби домовитися про мій переїзд до Києва. Обіцяли мені кияни й службу крашу, ніж я мав тут і удержання як педагогові при школі, але ж не для мене аргументи. Їхати я відмовився.

— Ну, так порадьте ж хоч кого із сліпців-кобзарів. Я й порадив Івана. Може якби був Терешко ближче, то я б скоріше післав його. Кучеренко поїхав — і це було початком. Київ зустрів його прихильно. Правда, з навчання того нічого не вийшло, бо чого міг навчити сліпець-кобзар. Записалося зразу багатенько народу, потім стало менше, а далі й зовсім не стало. Але суть була не в тім, а в тім, що Іван попав в оточення інтелігентного українства, студентства, а він був як губка, вбираючи жадібно всі вражіння — і розвиток його пішов бисто. Поїздка до Петербурга до Привалова (відомий аматор народної музики: один час редактор „Музыкальной Газети“) дала матеріальну базу — і Кучеренко став твердо на свій шлях, що от довів його нарешті й до найвищої почеси в Радянській Україні — звання народного артиста республіки. Соперників у нього не було. Терешко скоро вмер; за ним невдовзі й Михайло Кравченко, а Гнат Гончаренко, безперечно найкращий з харківських кобзарів (На з'їзді він не був — виїхав саме на той час до сина до Одеси; а в Полтаву вже я його возив), був уже старий. Решта не могла мірятися з Кучеренком і тільки нарікала, коли доводилося працювати їм разом (пам'ятаю вечір, улаштований Кучеренком у бібліотеці)...

Отакі то були початки кобзарської справи на Україні. А як вона стоїть тепер! Та, сказати по правді, не багато краще, як 25 літ тому. Сидячи за кордоном, я випустив на загорьований емігрантський гріш І частину свого „Підручника гри на бандурі“ (ще й zostався винен у друкарню покійному Беднарському 300 карб; довелося відробити у Л. Н. Віснику, бо Грушевський лаяв Беднарського як він смів допустити кредит). На другу частину (вправи) грошей уже не було — так вони й zostалися в рукопису.

Лежало то років п'ятнадцять (перерви в друку моїх речей все міряються отаким цифрами), аж поки взявся видрукувати підручника бувший „Всеиздат“. Перша частина була видрукувана, але не було обгортки. І так уже років через два питається мене зав. друкарнею імени Багинського: „а що буде як ми зірвемо титульну картку „Всеиздат“, а дамо свою обгортку. Бо Всеиздат не бере свого замовлення.

Така була доля І-ї частини. А рукопис другої „Всеиздат“ загубив. Так. Ви прочитали правильно — загубив. А то був unicum... Отже другої частини, цілої системи вправ гри на бандурі просто нема на світі. Гірко, що так пішла в нівець праця й досвід стількох літ — а що я пороблю? Он зустрічаю колись Левицького (артільщика). „Гнате Мартиновичу! Отут на панелі земно поклонюся — видайте нарешті „свій“ підручник. Бо ви не знаєте, а я їжджу по всій Україні й знаю як того треба... — Ні, кажу, не треба. Бо якби було треба того суспільності, то книжка давно би була. А то, бач, не потребувалося...

А оце останніми часами Муз. Інститут заходився був толкуватися про утворення класи бандурної гри при інституті. Що ж... я бачу великі можливості для оркестри бандур і може згоден був би дати для тої цілі частину свого часу й деякого уміння, але життя дало мені самі гіркі досвіди — не вірив я і в оце. Насамперед я заявив, що справа мусить бути поставлена солідно. Смішно виглядала та „солідність“: кілька десятків рублів на однотипові оркестрові бандури для студентів, кілька десятків рублів на утворення — не купування, купувати нема чого, а утворення — літератури; кілька копійок на поточні розходи — і всього того може набралось б на яких 500 — 600 карб. нехай на тисячу. Але... те було мабуть занадто солідно, бо інститут замовк. Мабуть торкнувся до Нар. Освіти, а там сказали, що бюджети взагалі скорочуються на 30% по худ. галузі — в чом же дело? А у мене гіркий осадок на душі. Справа, яку я любив, поклав до неї основи, зробив також і досягнення деякі, справа дійсно цікава для багатьох — і для неї не знайшлося якоїсь тисячі рублів. Безнадійно опускаються руки і не хочеться їх і підіймати.

ПОЯСНЕННЯ ДО ФОТОГРАФІЇ

Після з'їзду я фотографував кобзарів у оцій спільній групі (здається й ще раз без себе), а також кожного з них зокрема зі своїм поводирем. Фотографував М. Овчинників (його фотографія була на Никол. площі, проти садочку біржі). Це був фотограф артист і любив давати свої роботи в доступному йому художньому вигляді. От і цю фотографію він оздобив як міг. Тут і поле з копами жита й млин типовий слобожанський і дівчина з відрами і тополі харківської землеробки, і хата Микити з Деркачів (се я колись дав Овчинникову фотографію тої хати). То все побут. А от і історія: козацькі чайки плывуть, стіна середньовікового міста, козацький похід у степу, а от „на Чорному морі та на камені біленькому, там сидить сокілясенький — жалібненько квилить, проквіляє“. І все це Овчинників робив з власної ініціативи, аби випустити роботу як найкращою.

У самій групі бачимо такі особи, зліва направо.

Ззаду першим стоїть скрипаль Яцько Невінчаний. Цікавий музикант. Я улаштував з ним потім ще декілька етнографічних концертів, наприклад, ставив „Весілля“ (ціле): раз у 15 році (замість „свого“ т. ва ім. Квітки, де вже було призначено й день, та в залізничім клубі; се теж цікава історія, бо закінчилася тим, що старі громадяни аж подали на мене донос до жандармерії), а потім уже в 17 році в театрі Мусурі у великому концерті, що влаштував Організаційний Комітет. Заходився я був записати музику Невінчаного на фонограф, але знайомий, що мав фонограф, жив у Вовчій, поки він зібрався приїхати, то Невінчаний узяв та й помер. Як казали потім, то прямо з голоду. А як був ще живий, розповідав мені, що десь загнала його доля аж у Армавир чи ще кудись — словом, дуже далеко. І прийшлося йому там круто. Попав він до якоїсь господи. — „Дивлюсь, ~~каже~~, фотографія наша висить (се оця сама). А я й показую: а признаєте, хто оце стоїть із першою скрипкою. Подивилися — а то я. Давай мене тоді розпитувати та вгощать“...

Слідуюча фігура — то Арсентій Остапенко Мова, бандурний майстер і взагалі талановита людина: він і годинник тобі справить і грамофон, і столяр добрий, і садовник і що хочеш. Цікава людина. Він ще живий, але вже постарівся дуже. А коли вмере, то бандури його довго ще житимуть, бо зробив він їх не одну сотню. Першою його бандурою була ота, що видно у мене в руках (правда, то вона вже в переробленім виді: я її всю розклеїв і зробив потім, як сам хотів. І гриф додав, душі, пружини, гріт особливий і т. і.), а з тих кобзарів, що сидять, бандуру роботи Арсентія бачимо у Петра Древченка.

За Арсентієм басистий — забув, як прозивається, знаю тільки, що юморист великий. Забув і як крайнього лірника — здається, Цар прозивали. Гарненько під макітерку острижений акуратненько. Говорив швидко, швидко.

Тепер лінія, що сидить. Крайній — то Іван Зозуля, добрий лірник і сам дуже симпатичний як людина, типовий селянин, з тих що мають внутрішній закон у собі, тихо проходять життям і хранять вічно людське. Він давно чомусь позбувся ліри й так бачив я його багато літ, без інструмента, бачив і не що давно.

Рядом — Петро Древченко. Про покійників, кажуть, треба говорити aut bene aut nihil. Древченко ще не покійник, але що „бенного“ про нього нічого сказати, то краще попростати на нічім. Як бандурист він середній, а решта — пожалься боже, як кажуть галичани. Бандура у нього в руках Арсентієвої роботи.

Далі — отой самий Терешко Пархоменко. Бачите й лице неординарне, якесь скульптурне та й взагалі то була цікава людина (про нього є в літературі ціла монографія проф. Сікорського). Безперечно, то була найцікавіша постать тих часів, і велика шкода, що він так рано зійшов зі світу.

Далі ваш всепокірний слуга, а потім Михайло Кравченко. Се теж був добрий бандурист і залишив пам'ять по собі не тільки серед тих, хто його чув, а й в літературі: коли Наукове Т-во ім. Шевченка у Львові зацікавилася після моїх виступів у Галиччині бандурою (я там улаштував не тільки оті концерти, що згадав, а й серію лекцій про народню творчість взагалі й про бандуру зокрема з таблицями,

експонатами й т. і.), то надумало післати на Україну експедицію для запису дум і текстуально й музично. Влаштовано було кілька засідань, я подав план, дав адреси бандуристів, причім особливо рекомендував Михайла Кравченка. І в тім томі записів дум, що його видало Т-во, більшість записів правда від Михайла. Він теж помер.

Далі Павло Гащенко (здається, учитель Івана Кучеренка, а може я призабув). Нічим не вирізнявся. Коло нього лірник Ларівон.

Внизу сидить крайній без інструмента „Яша“. У бандуристів у всіх голоси репані, то вони все мені вихвалювали якогось Яшу, що от голос, так голос! Та ще й тенор, а серед бандуристів тенор був тільки у Терешка. Ну я й пішов його шукати на базарі. Знайшов: голос не був багато кращий від кобзарських, але тенор. Так він і зробився учасником з'їзду. Обіч нього бандурист, але забув його прізвище. А далі — сам Іван Кучеренко - Кучугура, тоді ще як бачимо, дуже молодий, скромний й простий собі бандурист.

Отакі-то були початки бандурної справи на Україні. Се я написав тільки про з'їзд; колись, як спроможусь, напишу може більше.

Неоголошений лист Івана Франка

Не що давно, 28 травня цього року, минуло 8 років з дня смерті славнозвісного нашого письменника, а разом з тим видатного громадського діяча Івана Франка. Не можна сказати, щоб до цього часу ми не мали жодних матеріалів до його біографії. Вони є і з'являються протягом всього часу. Ось і зараз на день його річниці в ч. 24 „Новой Громади“ за 1924 р. маємо ми спогади про Франка, подані Мих. Могиланським. Але все це — є лише мінімальна частка того, що складає собою велетенська праця цієї людини. Наука, література та суспільна діяльність займали майже рівнорядне становище в житті письменника, наповнюючи його до краю. Безперестаний рух і праця в колі цих діянок спричинилися до зустрічі Франка з безліччю людей. Є ці люди, — друзі, співробітники, помішники та просто зустрічні йому за час його подорожів по Галичині і взагалі на його життєвому шляху — і зараз всюди порозкиданими ще за часів великої війни. Багатьох, правда, з них вже немає, і могила на вік заховала від нас часом дуже поважні, а часом побічні, але цінні для загального уявлення про постать письменника, вказівки. Зайвий, часом дрібний мазок надає портретові зовсім іншого вигляду. Але ж, надолужмо нашу недбайливість що-до збирання відомостей про видатного письменника хоч тепер.

Нижче подаю, з дозволу власниці, неоголошений досі лист Франка до неї колишньої вчительки з Проскурівщини на Поділлі.

Лист подається з zachovannям правопису оригіналу.

Львів, дня 16 жовтня 1909.

Високоповажана Пані Добродійко!

Вашу збірку приповідок одержав я від д. Козловського і переглянувши зараз відсилаю Вам її з проханням зазначити при кожній приповідці село, в якому вона записана. Загальне означення сіл, подане Вами при кінці, не відповідає науковому вимогові знати, в якому селі хтось записав яку приповідку. В моїй збірці приповідок галицько-руського народу я що до себе і своїх важніших співробітників держався власне цього принципу — здається не потребую особливо звертати Вашу увагу на те, що найкраще записувати в тій же хвили, коли що чується, як найдокладніше зазначаючи діалектові окремішності. Коли б Ви були ласкаві в Вашій учительській практиці провадити далі збирання приповідок, яких корпус із усеї російської України на підставі всего, зібраного досі, друкованого і рукописного матеріалу я бажав би подати по докінченню моєї збірки приповідок галицько-руського народу то я прохав би Вас, крім самих приповідок і образних речень подавати також при нагоді пояснення чи то свої власні, взяті з Вашого знання народнього життя, чи то тих людей, що вживають

дану приповідку. Звертаю також Вашу увагу на потребу записувати такі витвори народньої мови, як вірування, що годить ся, що не годить ся господарські ворожби, звязані з днями і місяцями цілого року, толковання снів, гри слів і т. и.

Остаюся з поважанєм

Ваш Д-р Іван Франко.

Подала М. Недужа

Хроніка

ІСТОРІЯ РЕВОЛЮЦІЇ

* Бібліографічний покажчик літератури до 10-х роковин Жовтня. НКО разом з іншими установами бере участь у складанні та виданні повного бібліографічного покажчика літератури, що вийшла на Україні за 10 років революції. Частина покажчика, зв'язана з історією класової боротьби і громадянською війною на Україні, буде видана до 10-х роковин Жовтня. В зв'язку з цим НКО пропонує всім окремим інспектурам Наросвіти використати всі відповідні матеріали до складання 1-ої частини покажчика по бібліотеках, музеях і інших установах, де ці матеріали можуть бути. Знайдені матеріали слід списати на спеціально виготовлених картках і налістати ці картки до Комісії по складанню бібліографічного покажчика (в Харкові) негайно.

* Збірник єврейського фольклору до 10-річчя Жовтневої революції. При єврейському відділі інституту білоруської культури (Менськ) утворено комісію, щоб зібрати, вивчити та видати збірники єврейського фольклору (народні пісні, казки та легенди).

До 10-тих роковин Жовтневої революції комісія видає збірник єврейських революційних пісень, сатир та дотепи, зв'язані з революційним рухом.

* Пам'ятник Леніну в Розливі. На 10-ті роковини липневих днів у Сестрорізьку (під Ленінградом) в лісі, на березі озера Розлив, буде встановлений пам'ятник В. І. Леніну.

Пам'ятник будують з граніту, він являє з себе курінь, де переховувався Володимир Ілліч улітку 1917 р. в Сестрорізьку. На пам'ятнику будуть барельєфи, що змальовують окремі епізоди цього періоду життя В. І., також буде вирізьблений напис: „Леніну“. Од пам'ятника до озера прокладається облицьована алея, що веде до кам'яної пристани. Пам'ятник споруджується з ініціативи робітників Сестрорізького заводу. Проект пам'ятника роботи архітектора А. Єтелло.

* Пам'ятник Ленінові в Дніпропетровському. До 10-річчя Жовтневої революції в Дніпропетровському вирішено спорудити великий пам'ятник Ленінові, з постаттю керманіча, на весь зріст. Встановлений раніше пам'ятник - бюст буде перенесений в один з робітничих районів.

В роковини Жовтня намічено відкрити спортивний стадіон в районі Палацу Культури, що нині будується. На майдані ім. Жовтневої Революції буде споруджений будинок для музею революції, пам'ятник - мавзолей жертвам громадянської війни та буде насаджений парк. В більшості районів округи до десятиріччя Жовтня будуть збудовані нові школи.

* Організація в Ленінграді Ленінського музею. Музей Революції розпочинає упорядковувати в колишній квартирі В. І. Леніна по В. Широкий вул. № 48, Ленінський музей. В одній з кімнат буде відтворена обстановка, де мешкав Ленін після повернення з-за кордону. В ідальні буде розгорнута виставка, що охоплює період діяльності Ілліча від 16 квітня до липневих днів.

* Конкурс на краще оповідання з робітничого життя. Журнал „Зоря“, спільно з Дніпропетровською окружною комісією для святкування десятиріччя Жовтневої Революції оголошують конкурс на краще оповідання з робітничого життя. Оповідання повинне обов'язково висвітлювати життя робітників нашої революційної доби. Розмір от 4 до 16 сторінок журналу. Оповідання приймаються до 1 жовтня ц. р. За краще оповідання будуть видані 2 премії в 100 і 50 карб. крім гонорару. Премійовані оповідання будуть надруковані в Жовтневому № „Зорі“.

Всі оповідання, що не одержать премій, редакція залишає за собою, з правом друкувати в чергових номерах журналу, з виплатою гонорару на загальних підставах.

Прийматимуться оповідання й російською мовою, при чому редакція залишає за собою право перекладу їх на укр. мову, для друку в „Зорі“.

* Виявлені нові документи про пугачівське повстання. В архіві гарматного музею виявлено великий пакунок нерозібраних справ XVIII віку, що відносяться до повстання Пугачева. Знайдено цілком невідомі таємні донесіння воевод, намісників і начальників військових частин безпосередньо до Петербурга про становище на місцях, про участь в повстанні Пугачева робітників Сибірських заводів і багатьох військових частин. Дуже цікаві таємні донесіння начальників багатьох військових заводів

Сибіру та Уралу про повстання робітників. Із цих донесень вперше встановлюється, що робітники Уральського, Строганівського, Єкатеринбурзького і інш. заводів прилучилися до

Пугачева, викликали низку страйкувань, сходок і обурень. Викриті матеріали будуть випущені окремим збірником на 10-ті роковини Жовтневої революції.

ПАМ'ЯТКИ КУЛЬТУРИ

* Музей України. Президія Укрголовнауки прийняла постанову про упорядкування музейної справи на Україні. 15 великих музеїв оголошуються державними й будуть знаходитися на державному утриманні. Вирішено звернути особливу увагу на упорядкування Всеукраїнського музейного містечка кол. Київської лаври, що єсть музей всесоюзного значіння. Укрголовнаука виділила спеціальну комісію для перевірки майна всіх музеїв; буде звернена особлива увага на зміст та охорону експонатів. Президія Укрголовнауки висловила за те, щоб хутчій організувати на Україні Інститут історії матеріальної культури, для підготовки висококваліфікованих музейних робітників.

* Новий музей в Києві. Президія України визнала за потрібне заснувати в Києві український мінералогічний музей. Він буде складовою частиною науково-дослідного геологічного інституту. Як основа музею, йому передається геологічний кабінет кол. Київського університету.

* Музеєві передано 3.000 томів коштовних книг. Бардичівському окружному музеєві передано більш 3.000 томів коштовних книг з бібліотек графів Ржевського та Ігнатєва. Більшість книг старого друку, XVII—XVIII і XIX століття, французькою й польсько-латинською мовами, видання майже всіх визначних друкарень Європи того часу. Ці книги охоплюють всі царини знання. Серед книг знайдено кілька манускриптів.

* Ісаакієвський Собор—Музей 30-го березня Ісаакієвський собор в Ленінграді передано до відому Головнауки. Його мають перетворити в музей. На ремонт приділено 5.000 карб. Зроблять технічне досліджування собору.

* Кременчуцька Окр. комісія охорони пам'яток матеріальної культури та природи.

Робота Комісії за останній час ожила. Засідання президії та комісії відбуваються майже регулярно. Вироблено план роботи. Намічено до організації Окрмузей Місцевого Краю. План організації й кошторис Окрмузею розроблено й подано до О. В. К.

* Цікаве відкриття. Один англієць відкрив недавно в пустині Сахарі гробницю, яка належить до 29 сторіччя до нашої ери. Гробниця, маючи круглу верхівку, являється частиною великої стіни (коло одної милі завдовжки), яка відокремлює східчасту піраміду. Ще невідомо, кому ця гробниця належить, але можливо, що це могили традиційного батька єгипетського права та медицини Імтета й царедворського архітектора Фараона Зозера, що збудував східчасті піраміди.

Вхід до гробниці був дуже майстерно замаскований і вів до цілої низки підземних кімнат, облицьованих білим вапняним каменем, призначеним для змалювання КА (Дух), власника гробниці.

Дві з цих кімнат дуже гарно прикрашені синім каменем, також, як сині кімнати пірамід, але ж багато уважніше. В одній з цих кімнат є троє фальшивих потайних дверей чи ніші, кожна прикрашена портретами Зозера в різних одягах та позах.

Ці портрети зроблені, як рельєфи й виконані за дуже гарною манерою того періоду. Хоча постаті виступають лише на один міліметр від стіни, все ж кожний м'яз виразно помітний. В одному з тунелів винахідники знайшли дванадцять прекрасних алебастрових ваз (для вина) заввишки коло трьох локтів.

НАУКОВА ХРОНИКА

* Український інститут марксизму. Робота, проведена в першому кварталі 27 р. на кат. історії України. В місяці січні ц/р. на засіданні катедри історії України при Українському Марксієвському інституті заслухано звіт з наукової командировки тов. Свідзінського, котрий їздив до Ростова, в тамтешній архів з метою вивчення й наукового розроблення „селянського Союзу на Донеччині в 1905 р.“. Командировка дасть можливість освітити невідомий дотепер матеріал по цьому питанню.

Заслухано теж звіт з наукової командировки до Києва тов. Шпунта, який працює над „Селянськими рухами на Україні в 1905 р.“.

В місяці лютому ц/р. затверджено на засіданні катедри історії України публіциста й дослідника Івана Франка, тов. Заклинського—членом кореспондентом катедри та членом комісії по вивченню історії Західної України, яка організувалася при катедрі історії України. В цьому місяці затверджено проф. Слабченко в Одесі та проф. Гермайзе—з Києва—членами кореспондентами катедри історії України.

Заслухано теж доповідь тов. Воліна „Робітничі ради в революції 1905 року в історіографичному огляді, а також декілька рецензійних оглядів з поточної літератури.

В цьому ж місяці було одно наукове засідання комісії по вивченню історії Західної України, на якому заслухано доповідь про сучасну кооперацію на Західній Україні, після якої розгорнулася жвава дискусія.

В місяці березні ц.р. на об'єднаному засіданні катедри національного питання та історії України під головуванням голови катедри національного питання — тов. Скрипника заслухано наукову доповідь тов. Яворського „Проблема національно-демократичної революції на Україні в 1918 році“. Доповідь зацікавила не тільки професуру й аспірантуру всього Інституту, але відповідальні партійні та радянські кола з поза Інституту, які в великій кількості були на ній присутні. Після доповіді розвинулись надзвичайно цікаві, жваві й цінні дебати, які проходили на протяжні трьох засідань, після чого заслухано прикінцеве слово доповідача. Доповідь ця надрукована в №№ 2 та 4 „Червоного Шляху“ за цей рік.

* Нові наукові установи Президія Укрголовнауки визнала за потрібне протягом найближчих 5 років організувати в Дніпропетровському науково-дослідний фізико-хімічний інститут, в Києві інститути с.-г. механіки, ґрунтознавства, рільництва, зоотехніки, матеріальної культури, соціології та ботаніки, в Харкові інститути прикладної ботаніки, географії та картографії, математики та механіки. Вже майбутнього року гадається утворити в Києві інститути матеріальної культури та соціології, в Харкові інститути географії та математики. Крім того, гадається на кошти промислових органів утворити протягом 5 р. інстит. тепловий, силкатний та вугільний.

Найближчим часом гадається провести реорганізацію низки науково-досвідних установ. Харківська кафедра астрономії та метеорології буде злита з астрономічною обсерваторією, Одеська кафедра астрономії та географії буде злита з Одеською астрономічною обсерваторією, Київська кафедра геофізики — з астрономічною обсерваторією, Київська кафедра ботаніки — з ботанічним садом, Харківський ботанічний сад з катедрою прикладної ботаніки. Майбутнього року в Харкові буде утворена науково-дослідна кафедра фізики замість фізичної секції при ІНО, в Києві має бути утворена науково-дослідна кафедра кооперації, при одеському політехнічному інституті має бути відкрита науково-дослідна кафедра санітарної техніки, при Харківському с.-г. інституті має бути утворена науково-дослідна кафедра лісництва, при одеському медінституті — кафедра бальнеології та фармакології, при уманському с.-г. технікумі — кафедра садівництва, в Києві має бути утворена науково-дослідна кафедра архітектури.

* Порядок преміювання наукових праць. Комісія преміювання наукових праць при Укрнауці з метою піднести творчу ініціативу науково-дослідної праці шляхом преміювання найвидатніших суто-наукових творів, оголошує прийом праць до преміювання на 1927 рік.

Автори й од їх імена наукові установи можуть подавати на премії: науково-дослідні праці, друковані на українській та російській мовах, а також на мовах нацменшостей УСРР.

Можуть подавати праці на науково-дослідні теми автори, що живуть на території УСРР і за кордоном її в етнографічних межах українського населення.

Автори, що працюють поза межами України, можуть подавати праці лише на теми, що торкаються України.

На премії надсилаються праці, що вийшли з друку протягом 1926 року в 3-х примірниках.

Премії присуджуються за оригінальність, новину матеріалів, ударність, практичну користь.

Розмір премії устанавлюється по 3 бальній системі. Призначається на цей рік усього 9 премій 1 — в 1000 крб. з правом поділити її на 2 — по 500 крб., 3 — по 500 крб. 4 — по 250 крб.

Прийом комісією закінчується остаточно 1 травня 1927 р.

Комісія преміювання наукових праць при Укрнауці міститься в м. Харкові, вул. Артема, 29. Наркомосвіта Укрнаука.

* Наукові командировки за кордон. Найближчим часом починаються наукові відрядження за кордон. Комісія в цих справах доки що затвердила 78 відряджень робітників по окремих галузях науки й мистецтва. З цього числа по лінії медицини затверджено 53 відрядження; соціально-економічних наук — 6 відряджень, біології — 3, індустріально-технічних наук — 4, мистецтва — 6, математики — 2, хемії — 2, ветеринарії — 1, с.-г. наук — 1 відрядження.

До Німеччини відряджається директора клінічного інституту професора Фінкельштейна для вивчення постановки кваліфікації лікарів. Завід. клінічного відділу українського протозойного інституту д-ра Лейзермана відряджається до Німеччини для вивчення терапевтичних методів лікування захворювань на малярію. Проф. Рубашкина відряджається до Франції, Італії, Голандії, та Югославії для ознайомлення з соціально-гігієнічними інститутами Західної Європи, а також для закінчення своїх робіт що-до вивчення законів руху населення, в зв'язку з соціальною гігієною. Старшого асистента катедри соціальної гігієни д-ра Еккеля відряджається до Німеччини для вивчення методів дослідження фізичного стану населення та впливу соціальних чинників на здоров'я дорослого населення

й дитинства. Директора українського біохемічного інституту проф. Паладіна відряджається до Німеччини для участі в роботах з'їзду фізіологів. Проф. Файншміда відряджається до Німеччини та Чехословаччини для вивчення методів хемічного лікування туберкульозу. Проф. Гладстерна відряджається до Німеччини, Австрії та Франції для закінчення капітального твору „Басарабське питання в світлі міжнародного права“ Архитектора Бекетова відряджається до Німеччини, Франції та Чехословаччини для ознайомлення з сучасним стилем архітектури та новими методами здешевлення будівництва.

По лінії мистецтва відряджається засл. артиста республіки Гната Юру та артистку театру ім. І. Франка Ольгу Юру до Німеччини та Франції для підвищення кваліфікації й ознайомлення з досягненнями в галузі театральної техніки. Оперового артиста Кипаренко-Даманського відряджається до Італії для удосконалення в своїй спеціальності. Режисера Леся Курбаса відряджається до Німеччини, Франції та Австрії для ознайомлення з сучасним станом мистецтва і т. інш.

* Рік роботи Інституту Тараса Шевченка. 65-ті роковини Шевченка привели до заснування в Харкові спеціального науково-дослідного Інституту Тараса Шевченка, що поставив собі за мету збирати та зосереджувати матеріали про самого Шевченка насамперед, а потім і взагалі про українське письменство XIX-XX ст. ст. Організація подібного Інституту була намічена після Жовтневої революції, коли був викинутий лозунг — замість культу Шевченка — наукове дослідження поета і його доби. За зразки нової установи стали: старий „Пушкинський Дім“ у Ленінграді, і нові Інститути Леніна та Маркса і Енгельса.

Відповідно до основних завдань Інституту роботу його поділено на дві частини. По-перше має бути Будинок Шевченка — музей і бібліотека, де зкупчуватимуться всілякі, — рукописні, друковані, меморіальні то-що — матеріали, що освітлювали б так самого Шевченка, як і добу його, як і все нове українське письменство, якого найславнішим представником він був. По-друге — Інститут має низку кабінетів, що ставлять своїм завданням науково розроблювати історію українського письменства, користуючись і збірками самого Інституту, і матеріалами інших установ. За основні кабінети вважається шість 1) кабінет біографії Шевченка, 2) кабінет дослідження шевченкової творчості, 3) кабінет бібліографії Шевченка і нової української літератури, 4) кабінет дошевченківської літератури, 5) кабінет післяшевченківської літератури, 6) кабінет жовтневої літератури.

З багатьох причин, що деякі з них будуть відзначені нижче, Інститут не мав змо-

ги одразу ж повести роботу по всіх лініях. Проте, рік роботи дав уже певні досягнення які дають підстави сподіватись на краще майбутнє.

В колекціях Інституту є досить багато цікавих і невідомих матеріалів, що вже тепер спиняють на собі увагу дослідників. Так, О. Дорошкевич, Мих. Новицький використовували Шевченкові автографи (листи до М. Макарова та інш.), І. Айзеншток, О. Дорошкевич, Мих. Могилянський вивчали автографи Кулішеві (надзвичайного інтересу листування з М. Лободовським). Окремі дослідники користувалися і з автографів І. Манжури, Я. Щоголева, І. Нечуя-Левицького та інш. Де-що не привертало до себе уваги, хоч і матиме велике наукове значіння в майбутньому, як, напр., архів „Червоного Шляху“ за роки 1923-1925. За останній час Інститут набув або має набути оригінальні малюнки Г. Нарбута, листи й автографи Ганни Барвінок, В. Самійленка, О. Кобилянської, В. Гнатюка та інш. Крім того, беззастанно побільшується колекція Шевченкових автографів та фотографій з них.

Науково-дослідча робота Інституту протягом минулого року не розподілялася по кабінетах: це було зроблено, щоб уникнути дроблення тих невеликих сил, що групувалися коло Інституту. А в тім можемо вже тепер намітити кілька праць колективних, що стануть за основу майбутніх кабінетів. Так, група київських дослідників (О. Дорошкевич, М. Новицький, Б. Навроцький) ставить собі за мету простудіювати початкові роки поетичної діяльності Шевченка (до 1843 р.), досі мало розроблені. У Харкові організується планомірна робота (І. Айзеншток, А. Шамай, П. Тиховський та інш.) по дослідженню харківських письменників 20-40 р. р. — попередників Шевченка. У Харкові ж таки М. Плевако почав широкі бібліографічні досліді, а С. Пилипенко і Вол. Коряк заходжуються коло дослідження сучасної жовтневої літератури. Крім того, Інститут скупив коло себе досить значні кадри фахівців, які, хоч і не беруть безпосередньої участі в щоденній роботі, проте, охоче підтримують усі його заміри.

Влітку вийде в світ перший збірник Інституту зі статтями: І. Айзенштока („Організація шевченкознавства“, акад. Сергія Єфремова, (Нові рядки Шевченка), акад. Дм. Багалія (Шевченко і селяни в переказах і дійсності“), Ол. Дорошкевича („До питання про вплив Герцена на Шевченка“), В. Петрова („Різдво 1846 року в Києві“), В. Державина („Лірика і гумор у Шевченковому Щоденнику“), Б. Якубського („До соціології Шевченкових епітетів“), Б. Навроцького („Деякі композиційні особливості „Гайдамаків“), П. Тиховського („На шляху до академічного видання творів Шевченка“), П. Филиповича („Перший російський переклад Шевченка“).

Гр. Майфета („Англійський переклад Шевченка“), М. Новицького („Нові матеріали до біографії Шевченка“), В. Міяковського („Нові матеріали до біографії М. Гулака“). Збірник виходить накладом ДВУ.

Незабаром же Інститут сподівається випустити і кілька зошитів своїх „Праць“. Підготовляється до друку: 1) велика робота Мих. Новицького про Шевченка і „Общество мочемордия“, заснована на зовсім нових і оригінальних матеріалах; 2) збірник статей про початкові роки творчості Шевченка (О. Дорошкевича, М. Новицького і Б. Навроцького) і 3) збірник статей про літературу дошевченківської доби (Дм. Багалій, І. Айзеншток, А. Шамрай, П. Тиховський).

Нарешті до цього річного свята шевченківський Інститут випустив цілу серію творів Шевченка з відповідними передмовами та поясненнями. До цієї серії увійшли: „Катерина“ (О. Дорошкевич), „Наймичка“ (Б. Навроцький), „Марія“ (П. Филипович), „Сон“ і „Кавказ“ (Д. Багалій), „Еретик“ (Д. Багалій і І. Филипович), „Художник“ (І. Айзеншток), „Назар Стодоля“ (А. Шамрай), „Гайдамаки“ (М. Горбань і А. Річицький), „Капітанша“ (М. Плевако), „Княгиня“ (С. Пилипенко). Серія ця, призначена для широкого читача, дає разом з тим поправний, перевірений текст творів і тому може стати в пригоді навіть при дослідженні поета.

Значність проробленої роботи стане зрозуміліша, коли нагадати, що Інститут почав свою діяльність з дуже обмеженими коштами і без жодного приміщення. І досі, маючи вже певні досягнення, маючи якийсь інвентар, Інститут ховається по приватних хатах своїх співробітників. Усі заходи що до відведення Інститутові власного помешкання до цього часу не дали будь-яких наслідків. Хотілось би думати, що хоч на другий рік свого існування Інститут собі приміщення знайде.

І. Айзеншток

* В Академії Наук—Засідання в справі збудування пам'ятника Шевченкові. В Академії Наук відбулися великі збори, присвячені справі збудування в Києві пам'ятника Тарасу Шевченкові. З доповідями виступили Щитківський, Ернст і Дорошкевич.

Щитківський розповів про історію будування пам'ятника Шевченкові в Києві за дореволюційних часів, що, як відомо, не було здійснене. Ернст дав фахову оцінку проектів пам'ятника, як художніх творів. Дорошкевич висвітлював, що стоїть справа будування пам'ятника тепер. Доповідач гадає, що слід уже фіксувати й термін: через 4 роки ми повинні мати пам'ятник Шевченкові в Києві.

— В історичному товаристві Нестора літописця при УАН відбулося засідання, присвя-

чене студентським заколотам 1876 року в Києві.

Доповідь на цю тему зробив проф. Назаревський.

Своїми особистими спогадами про демонстрацію поділилися присутні на зборах академик Багалій та проф. Степович. До речі, академіка Багалія за участь в цій демонстрації виключили з київського університету, де він був тоді студентом.

— Пленум бібліографічної комісії. В залі публічної бібліотеки під головуванням директора бібліотеки Пастернака відбувся перший пленум бібліографічної комісії при УАН.

В доповіді про підсумки бібліографічної роботи на Україні відзначено великі успіхи в цій галузі. За минулий рік видано 220 нових праць з бібліографії. Бібліографічне бюро с.-г. комітету працює зараз над тим, щоб застосувати бібліографічну міжнародню систему до потреб сільського господарства. Бібліотека імені Шевченка в Одесі закінчує систематизацію шевченківської літератури.

З великою увагою пленум вислухав доповідь про утворення українського бібліографічного матеріалу, що його основним завданням є вивчити історичні шляхи України і підсумувати культурні досягнення за минулий час.

— Комісія для дослідження історії громадських течій на Україні провадить цікаву роботу, використовуючи архівні матеріали, переважно київські, а також інших міст України й Союзу, як Харків, Полтава, Ленінград, Тула. Використовується також велику збірку Стешенка й Стебницького.

У виданні комісії вийшов збірник „Декабристи на Україні“. Зараз готують до друку збірник матеріалів до процесу Кирило-Методіївського братства в зв'язку з його 80-річчям, що має бути цього року.

Крім того, комісія виробила план популярних лекцій по робітничих клубах.

— Кабінет в справі вивчення книги й читача, що існує при інституті книгознавства, проводить підготовчу роботу всеукраїнського значіння до обслідування бібліотек. Будуть обслідувані всі бібліотеки України різних типів.

Для збирання відомостей кабінет зв'язався з клубним відділом Головополітосвіти й іншими організаціями.

Кабінет ставить за свою мету утворити ідеологічний зв'язок між книгою й читачем.

— 31 березня відбулося засідання УАН в присутності Наркомосвіти УСРР т. Скрипника і уповноваженого Укрголовнауки т. Левицького. Президент УАН і завідателі відділів академії зробили докладні звіти про роботу відділів і їхні потреби. З великою промовою виступив тов. Скрипник.

— Вперше після імперіялістичної війни київська науково-дослідна катедра фізики

випустила том записок. Записки друкуються українською та французькою мовою. Редагує записки відомий вчений керівник катедри проф. Гольдман. У записках братимуть участь і чужоземні вчені.

— Зарік своєї роботи етнографічна комісія при УАН перевела 8 екскурсій в різних місцевостях України, де зібрано багатий матеріал. Комісія має 300 кореспондентів на місцях, серед них найактивніші — сільські вчителі, сільськи й комсомольці. Багато матеріалів подає комісії молодь з трудшкіл і профшкіл.

Останнім часом архів комісії поповнився рукописами української народної пісні. Зібрано фольклорні матеріали про новий побут. Праці комісії висвітлюються в краєзнавчому журналі „Етнографічний Вісник“.

— Науковий співробітник УАН, радник радянського повпредства в Празі т. Калюжний надіслав до етнографічної комісії УАН дуже цікаві матеріали відносно характеристики першій громади, що їх він зібрав у Прикарпатській Галичині.

— Академія Наук одержала від директора Слов'янського семінару при інституті слов'янознавства в Кракові проф. Зелінського листа, в якому він прохає налагодити зв'язок і обмін виданнями з семінаром, а також надіслати матеріал, що стосується української культури та економіки.

З таими ж проханнями звернулися до УАН Мюнхенський, Нью-Йоркський, Брюсельський та Канадський університети.

Етнографічна комісія УАН і етнографічне товариство ім. Федора Вовка теж одержали запрошення до Варшави на міжнародний конгрес етнографів.

* Геологічні експедиції по Україні. Найближчим часом до району Дніпрельстану виїдуть експедиції, що працюватимуть протягом двох років.

Намічено експедицію до району Ірши для дослідження так званого мергеля, як мінерального угноєння для поліського піскуватого ґрунту.

Далі відбудеться експедиція в районі Коростеня, де є величезні запаси великих кристалів кварцу, дуже потрібних для порцеляно-фаянсових заводів і гут.

Одна експедиція досліджуватиме район від Кременчука до Дніпропетровського, щоб відшукати місця з запасами будівельного каміння.

* Етнографічні дослідження в зв'язку з будівництвом Дніпрельстану

В зв'язку з будівництвом Дніпрельстану, спеціальна комісія розробила план роботи на території Дніпра, в першу чергу на тих місцях, де підле переселення. План полягає в тому, щоб обслідувати побут, духовну культуру та економічні умови населення. Ця робота матиме інтерес експериментального характеру. Досліди мають вивчити: як од зміни системи господарства змінюється фольклор, побут, словесна творчість то що. Очевидно, цю роботу переведуть разом з комісією, що її утворено в Дніпропетровську під керівництвом проф. Яворницького, що працюватиме там постійно. На літо комісія виїжджатиме на місця. Цей план подано на затвердження Укрголовнауки.

* Виставка виховання та здоровля й демонстрація фільмів здоровля. Виставка, що показує як нянчити дитину та берегти її здоровля, відкрилася в Лондоні. На цій виставці демонструється фільм, що показує найновіші досягнення в цій галузі, та новіші методи виховання немовлят, крім цього на виставці читатимуть лекції, що до боротьби з антисанітарією та хворобами.

* Робота серед українців та білорусів. Колегія Наркомосу РСФРР запропонувала всім ОНО вжити заходів до планового переходу шкіл на українську та білоруську мови в місцях із компактним українським і білоруським населенням. Раднацмен мусить представити свої міркування про розгорнення сіти українських і білоруських педтехнікумів на 1927—28 р., а також що до виготовлення підручників на цих мовах. Головлітосвіті запропоновано звернути особливу увагу на підготовку і перепідготовку політосвітробітників — українців і білорусів і на зміцнення видання політосвітлітератури.

* Організація тюркологічного інституту. 5 квітня в Всесоюзній Академії наук відбулась нарада із приводу організації тюркологічного науково-дослідного інституту. Директором інституту намічено академіка Бартольда. Тюркологічний інститут одкривається при азійському музеї с.-г. академії наук. Відкриття тюркологічного інституту викликало велику цікавість серед тюркологів Турції, Західного Китаю та Індії. В зв'язку з цим постановлено віддати місця в інституті молодим вченим Турції, Індії та Китаю.

ЛІТЕРАТУРНА ХРОНИКА

ДО ШЕВЧЕНКІВСЬКИХ СВЯТ

* Свято Т. Шевченка в Москві. 14 березня Москва в Великому Театрі улаштувала урочистий вечір пам'яті Т. Шевченка.

Про Шевченка як революціонера й поета виголосив промову НКО РСФРР тов. Луначарський. Капела „Думка“ й „Перша капела кобзарів“ закінчили вечір відповідним концертом із шевченківських творів. Можна

вважати, що за весь час це був єдиний, як урочистий, так і мистецький український вечір у Москві на пошану Шевченка.

* Ст. Ново-Мишастівська, на Кубані. 11 березня відбулися збори в театрі, заслухано доповідь і декламацію деяких творів Шевченка. В той же день в одній із шкіл увечері було влаштовано урочисте зібрання. Крім вчителів та учнів було на вечірці багато хліборобів зі своїми сім'ями. Селянство було дуже зацікавлене святом. По інших школах вдень організовані були літературні ранки, куди прийшли учні з батьками.

* Святкування дня Шевченка в Самарканді. За ініціативою місцевої „Просвіти“ у міжсоюзному клубові влаштовано вечірку пам'яті Шевченка. Зроблено доповіді: про творчість Шевченка і про жінку в його творах; продекламовано низку творів. Після декламації пройшла вистава „Назар Стодоля“; влаштована була жива картина.

Так українці в Узбекистані одсвяткували день незабутнього Кобзаря.

* Шевченківське свято на Вороніжчині. 12 березня Росошанський Педтехнікум вкупі з робітниками олійного заводу влаштував урочисте зібрання, присвячене пам'яті Шевченка. Заслухано доповідь про життя й діяльність Шевченка, потім учні Педтехнікуму провели виставу „Назар Стодоля“.

* Письменники — в оборону Сакко й Ванцеті. Барбюс, Ромен Ролан, Дюамель, Істраті та інші письменники виступили з протестом проти смертного вироку над Сакко й Ванцеті.

Реформістська генеральна конференція праці Франції так само висловила протест й вимагає рішучого втручання.

* Всеросійське товариство ім. А. С. Пушкіна. З ініціативи письменників Е. Вересаєва, Н. Телешова та інших організується всеросійське товариство літераторів, музикантів і драматургів імені Пушкіна. Головна задача визнала утворення такого товариства бажаним через те, що до цього часу Пушкіна студіювали тільки фахівці літературознавці.

* Українські письменники російською мовою. Російське видавництво „Пролетарий“ приступило до видання українських письменників російською мовою. В найближчий час будуть видані твори товаришів: М. Хвильового, Б. Антоненка-Давидовича, О. Досвітнього, Ів. Франка, С. Васильченка, А. Головка, Я. Качури, В. Підмогильного, А. Любченка, Петра Панча, Ів. Дніпровського.

* Чи приїде Рабіндранат Тагор? Одержано повідомлення про бажання Рабіндраната Тагора прийти до СРСР. Загальне зібрання Академії Наук постановило надіслати йому запрошення. Приїзду Р. Тагора чекають у Ленінграді на початку вересня.

Для привітання його виділена група вчених на чолі з академиком Шербацьким.

* Картини ВУФКУ за кордоном. З пропозиції Торгпредства СРСР в Італії ВУФКУ надіслало для демонстрування на міжнародному ярмаркові-виставці, що відбудеться 10—15 квітня в Мілані, такі картини: „Тарас Трясило“, „Тарас Шевченко“, „Мандрівні зорі“, „Сорочинський ярмарок“, „Митя“ та „Портфель дипкур'єра“. До Парижа ВУФКУ надсилає такі картини: „Тарас Трясило“, „Мандрівні зорі“, „Митя“, „Сорочинський ярмарок“ та „Микола Джеря“.

* Знайдено листи Гумбольдта і Гете. В справах політичного комітету в Ленінграді знайдено численні листи Олександра Гумбольдта й власноручні листи та вірші Гете, адресовані до його приятеля проф. Дерптського університету Гебеля. Син Гебеля кілька років служив у мінералогічному музеї Академії Наук.

* Лист Стефаніка. В останньому (6) числі Львівського „Світу“ надруковано лист В. Стефаніка, де він дякує за привіт та „ювілейну прикрість“.

Перераховуючи організації й товаришів з Радукраїни, в першу чергу згадує „Плуг“ (Західної України) та окремих письменників старшої й молодшої генерації.

„...стою на вуглі своєї хати і простягаю до Вас руки. Поздоровте від мене всі дуже таланти у Вас.“

Стою ж на вуглі із любов'ю, чекаю на Вас і ноги мене не болять. Тяжко Вас розсаджувати коло великого, дубового стола у моєї хаті“.

* Поліпшення побуту письменників. Комісія Раднаркому РСФРР під головуванням тов. Кржижановського, за участю представників Ради Федерації радянських письменників та місцевого письменників у Москві, розглянула низку болючих справ письменницького побуту.

У житловій справі комісія Раднаркому ухвалила підтримати клопотання федерації про закріплення з коштів, приділених на будівництво, певної суми на будівництво будинків для письменників.

У справі мінімуму зарплатні комісія, приймаючи за мінімум гонорар для початкуючих письменників 120 карб. за друкований аркуш, ухвалила виробити норми платні для письменника-фахівця пересічного типу. Що до віршів, то ухвалено оплату 50 копійок за рядок, коли книжки друкують окремими томами, та 1 карб. за рядок, коли вірш друкується вперше в періодичній пресі.

Остаточню вироблено типовий видавничий договір. За договором видавництва мають платити 50% гонорару за два тижні після того, як рукопис приймуть, 30% — не пізніше як за два місяці, а решту в двохтижневий термін від дня підписання останнього аркуша

авторської коректи. Автор надає видавництву виключне право видавати працю протягом не більше 3-х років після того, як приймуть рукопис. Поверх тиражу зазначеного в договорі, видавництво має право друкувати не більше, як 150 примірників. Поки видавництво не випустить у світ літературної праці, автор має право друкувати її в періодичній пресі.

„Лит. газ.“

* Поети Купалай Колас — члени ЦВІК'у. На 8-му Всебілоруському З'їзді Рад до Центрального Виконавчого Комітету БСРР, серед інших членів обрано й білоруських народних поетів Янка Купала й Якуба Коласа.

* Федерація об'єднає радянських письменників. Спеціальною Комісією утвореною для виробки плану власного видавництва федерації, намічені такі провідні лінії: 1. Видання літератури за наказом та ініціативою Ради Федерації (літературна понедільнича газета, спеціальні збірники і т. інш.). 2. Видання — за постановою редакційної ради. 3. Видання продукції літературних груп, що входять до складу федерації. Встановлено, що кожна літгрупа буде мати свого редактора, а видавничу роботу погоджувати з загальним планом Федерації. Рада Федерації також виробила типову умову на

художню роботу. Провідні твердження такі 1. Кожне видання, що повторюється, оплачується як самостійне. 2. Термін на право видання мусить не перевищувати 3-х років (федерація домагається 2-х років). 3. Тверді терміни перегляду творів, остаточне затвердження, та оплата погоджені з видавництвами та комітетом у справах друку.

* Асоціація революційних єврейських письменників України. Вчора відбулися збори ініціативної групи для організації асоціації революційних єврейських письменників України. На зборах розроблено декларацію про завдання асоціації, про ідеологічно-політичні й художні принципи її роботи.

Після затвердження статуту асоціація береться до розгортання плану роботи. Перш за все асоціація налагодить зв'язок з єврейськими письменниками України, підготує до друку літературний „Альманах“, налагодить зв'язки для культурної роботи з єврейськими робітниками Києва. Члени асоціації одвідають цілий ряд міст України, щоб ознайомити широкі маси з творчістю сучасних єврейських письменників України. Асоціація провадитиме роботу в тісному контакті з іншими літературними організаціями, перш за все — України. До тимчасового бюро асоціації обрано т. т.: Гофштейна, Фефера і Абчука. На кандидатів — т. т.: Аронського і П'ятигорську.

СЕРЕД КНИЖОК І ЖУРНАЛІВ

* Новий літературний журнал. ДВУ починає видавати на російській мові художній літературний журнал „Красное Слово“ за редакцією т. т. Модзолевського, Арського, Шапіро та Машкіна. В журналі візьмуть участь українські й російські письменники.

* Нові журнали наукові. Природнича Секція Харківського Наукового Т-ва починає видавати щомісячний журнал: „Вісник Природознавства“. Журнал має бути науковим органом, але з загально-приступним змістом, розрахованим на широкі кола читачів.

* Український комітет краєзнавства почав видавати щомісячний часопис: „Краєзнавство“.

* Видавничий план Сельвідділу УПО на 1927—28 рік. Протягом 1927—28 р. сельвідділ при УПО видасть такі книжки: „Астрономічний календар“, „Як будувати сельбуди“, „Сельбуди та добровільні т-ва на селі“, „Довідкова робота“, „Юридичний справочник для сельбудів і хат-читалень“, „Господарство та звітність т-в та сельбудів“, „Пересувні форми політосвіроботи на селі“. Всі ці книжки вийдуть розміром до 40 друкованих аркушів.

* Видавництво „Слово“ в Києві друкує:

Міцкевич — „Пан Тадеуш“. Переклад і вст. ст. М. Рильського.

Конрад Дж. — „Кінець неволі“. Повість Переклад з англ. і вст. ст. М. Калиновича. „Римські поети“. Переклади М. Зерова.

Готує до друку: I. Переклади. Лондон Джек. — Білий Зуб (White Fang). Переклад з англ. Н. Дубровської-Трикулевської. Стивенсон Р. Л. — Острів із скарбом (Treasure Island). Перекл. з англ. С. Буди. Антологія сучасної франц. поезії. Переклади Бургардта О., Драй-Хмари М., Зерова М., Тена Б., Филиповича П. та інших. Вст. ст. проф. С. Савченка.

II. Писменство й критика. Єфремов С. — П. Мирний. Крит.-біогр. нарис. Зеров М. — Нове українське писменство. В. П. Зміст: I. Український романтизм. — II. Галицьке відродження 30—40 рр III—IV. Шевченко. — V. Куліш і період „Основи“. — VI. Епігони романтизму: М. Вовчок. Стороженко Щоголів. Руданський.

Новицький М. — Шевченко. Документи й легенда в біографії поета. Зміст: 1. Замість передмови. — 2. Вкуп Шевченка

з кріпацтва. — 3. Шевченко перед „III Відділом“. — 4. Цитадельна легенда. — 5. Оренбурзький арешт 1850 р. — 6 Звільнення III. з заслання. — Арешт III. 1859 р.

* Історичний словник. — Комісія історичного словника української мови готує до видання великого словника на кілька томів. Зібрано 16.202 картки з 12 історичних джерел. Остаточно виготовлено до друку перший том, що містить слова на літери А — Д.

* П'ять років журналу „Шлях Освіти“. В цьому році минають п'яті ро-

ковини з дня виходу першого радянського Українського педагогічного журналу „Шлях Освіти“. З ініціативи наукового товариства буде відсвятковано ювілей журналу.

* Десятиріччя Дніпропетровської газети „Звезда“. 18 квітня відбулося 10 років існування газети „Звезда“. Редакція з нагоди ювілею отримала багато привітальних телеграм від різних громадських і професійних установ, а також червоні прапори від робітників і військових частин.

*ХРОНИКА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

* Повернення художників з-за кордону. До Києва повернулися з-за кордонної подорожі українські художники: Седляр, Бойчук та інші. Художники відвідали Прагу й Відень, де вони виступали з доповідями про сучасний стан культурно-мистецького будівництва в Радянській Україні. Художники влаштовували у Києві і Харкові лекції про образотворче мистецтво за кордоном.

* Нові придбання в Історичному Музеї ім. Т. Г. Шевченка. Цими днями Історичний Музей ім. Т. Г. Шевченка одержав з московських музейних фондів 22 картини з українського життя, що їх писали українські художники: Ярошенко — „Підстаркуватий українець“, Пімоненко — „Ночівля в степу“ та „Жінка що сміється“, Васильківського „Пращки“, Бурлюка — „Кобзар“, Левченка — „Краєвид міста“, Трусівського — „На ярмарку“, Тропініна — „Українець“, та „Українка“, Васнецова — „Манастир“, В. Маковського — „Українець“. Крім того, одержано невідомих майстрів шість портретів українських гетьманів.

* Виставка АРМУ та місцевих художників в Умані. В Умані 18 квітня в залі Окр. музею відкрито другу виставку місцевих художників Уманщини, що її влаштувала уманська група АРМУ та округовий музей. У виставці бере участь Київська філія АРМУ, що подала експонати до відділів — графіки, рисунку та кераміки. Зокрема участь беруть з членів АРМУ т.т.: Касіян, Седляр, Нелепінська-Бойчук, Мізін, Клименко, Павленко, та інші. З уманської групи АРМУ т.т. Турчан, Сичевський, Оржековський та інші та окремі художники Уманщини.

Виставка має понад 120 експонатів і буде тривати місяць.

* Художня виставка в Херсоні. 10-го квітня в Херсоні відкрилася художня виставка. На виставці біля 200 експонатів, переважно живопис. Крім того, на виставці багато графіки й скульптури.

* Виставка скульптури. В музеї Революції, в Москві одкривається друга ви-

ставка тов-ва руських скульпторів. Виставляється біля 150 експонатів із каменю, дерева, бронзи, теракоти та порцеляну. Найбільш видатні експонати: мармуровий „Бюст Пушкіна“ — Домагачького, „Вежа Жовтня“ — Чайкова та „Берлінський зоосад“ — Ватагіна.

* Виставка радянського плаката в Німеччині. Всесоюзним товариством культ. зв'язку з закордоном відправлена до Берліна виставка радянського плаката, яка улаштована ним спільно з німецьким товариством „Друзів нової Росії“. Виставка включає 200 робіт найкращих руських художників. Після Берліна виставка буде переведена до Гамбурга, Відня й можливо до Стокгольма.

* Цікава виставка. Цікава виставка мистецтва та ремісництва відбулася недавно в Англії. В цій виставці брали участь виключно робітники та урядовці (їх родина) Великої Західної залізниці. Виставку дуже урочисто відкрито на станції Паддінген. З виставлених робіт, найбільш помітні були роботи одного молодого машиніста, зроблені оліфою та аквареллю; машиніст одержав першу нагороду.

Дуже гарно зроблено модель паровозу, за яку кол. робітник одержав золоту медаль.

Урядовка залізниці, молода дівчина, виставила дуже гарні роботи по всіх галузях малювництва, а її батько теж робітник залізниці, за гарні малюнки та добре виконання декоративних робіт на дереві одержав нагороду.

Взагалі виставка викликала велику зацікавленість та притягла багато відвідувачів.

* Співробітник Толстовського музею на одному з базарів Ленінграда знайшов рідкий портрет Л. Н. Толстого, як виявилось після експертизи, що зробив академик Гінзбург, роботи Іллі Рєпіна 1882 р. Портрет добре зберігся.

* В архіві Тюменської окружної страх-каси знайдено картину відомого еспанського художника Мурільо. Картина буде відправлена до Ермітажу.

* Виставка АРМУ. 25 квітня закрилась всеукраїнська виставка АРМУ в м. Харкові. Із виставлених картин багатьох продано для клубів, редакцій а також і окремим особам. Найбільшою увагою покупців користувались роботи графика Касіяна і художні фотографії Демуцького. Для Будинка Літератури ім. Блакитного група літераторів і журналістів колективно придбала трое полотен художників: І. Падалки, Гвоздика і Ермілова.

* Французький художник Гранжуа, що відвідав у минулому році СРСР закінчив альбом за назвою „Жива Росія“. Альбом велику увагу уділяє народам Радянського Союзу, України та Білорусії. Літературні нариси з знімками друкуються в „Юманіте“.

* Вклад до Британського музею. Вартість національної колекції ритовничого фонду сучасного мистецтва гарно показана на спеціальні, виставці гравюр та малюнків нарисів, які передані до музею в 1926—1927 роках. На виставці більш як 80 робіт 14 акварелів та других малюнків, гравюр, акватинит, та різби на дереві в фарбах та бланш-нуар (чорно білих).

Серед виставлених робіт звертають увагу дуже гарний малюнок дитини, виконаний білою крейдою (Бернард кій дор), Бернард, що спить, роботи Люї Леграна, голова дівчини синьою крейдою та малюнок пером „Італійська селянка“.

Серед фарбових гравюр виділяються „прогеси гравюр“, що показують різні ступні граверства. Також є там гравюри французькі, німецькі, американські й т. і. теж дуже гарних майстрів.

* Виставка малюнків робітників. В Лондоні недавно відбулася виставка картин робітників.

Серед учасників виставки не було й одного, що мав би будь яку освіту або підготовку в галузі мистецтва. На перший погляд більшість картин являють підробку, або імітацію натури. Наближення до натуралізму відзначається випадковими рисами наївності й несвідомим перекучуванням, що міняє характер цих малюнків і робить їх цікавими.

Крім того більшість з них цікаві ще й тому, що не здаються дитячими, як це трапляється з картинами зробленими людьми, що не мають в дповідної підготовки, а тому й не потребують яких-небудь спеціальних якостей, щоб мати успіх.

Вони являються академічними, бо ці майстри, що академічних напрямків не знають, пишуть за академічними методами. Так наприклад один з малюнків „Сцена в спальні“ написано як літературне висловлювання факту, але цей факт змінено в процесі творчості маляра і зовнішній вигляд малюнку вирає від цієї зміни.

С. Кац

ТЕАТР

* Диспут—Шляхи Українського театру. Організований 27 березня правління будинку ім. Блакитного за участю Головополітосвіти УСРР диспут на тему „Шляхи українського театру“, тягся чотири вечори і викликав великий інтерес в колах культурно-мистецьких робітників і радянської суспільності.

Дебати по доповідях т.т. Христового — „Про театральну політику“, Л. Курбаса — Театр „Березіль“ і Г. Юри — Театр ім. Франка доводять, що питання є актуальне і обмін думками є цілком доцільний.

Всі доповіді й дебати по них застенографовані і будуть видані Головополітосвітою в спеціальній книжці.

* Держтеатр ім. Франка влітку і перспективи на зимовий сезон. Держтеатр ім. Франка закінчує свої гастролі в Полтаві в кінці квітня. Далі до 20 травня театр гратиме в Черкасах. Після цього в згоді з планом, виробленим культвідділом київської окружної Ради профсоюзів, театр до 15 серпня обслуговуватиме клуби. До 15 жовтня йтиме підготовча робота до наступного сезону. Сезон відкриється 15 жовтня. До постановки намічено п'єси „Маруся Богуславка“ — сце-

ничне оформлення А. Петрицького, „Визволенний Дон-Кіхот“. Крім того, авторів сценарія „Тарас Трясило“ В. Радішеві замовлено написати на цей же сюжет п'єсу. Так само замовлено п'єси київським авторам на день десятих роковин Жовтня. Протягом зимового сезону театр тісно зв'язався з комсомолом. Тому намічено замовити одну п'єсу з побуту комсомольців. Ці п'ять п'єс пройдуть у першій половині сезону. У другій половині сезону мають пройти дві оригінальних українських п'єси, одна оперета і дві європейських авторів.

* Подільсько-волинська філія театру ім. Франка закінчила сезон в Проскуріві 1-го квітня. Протягом зимового сезону колектив обслуговував Вінницю, Білу Церкву, Житомир, Коростень, Бердичів та Проскурів. Влітку філія не працюватиме.

* Театр ім. Франка запрошено до Білоруси. Театр ім. Франка дістав від Наркомосу Білоруси запрошення на гастролі в кількох містах БСРР.

* Український театр. У Ленінграді 8 квітня відбувся 25-річний ювілей сценічної діяльності артиста і головн. режисера К. Я. Рекала, а 6 квітня відбувся вечір-

концерт присвячений пам'яті народного героя Юстина Кармелюка, з участю артистів акомпані. Після чого виставлено 1-шу картину з п'єси Старицької - Черняхівської „Розбійник Кармелюк“.

* Перший український гурток художників оповідачів. До цього часу в Дніпропетровському була низка російських гуртків художників-оповідачів, що ілюстрували в робітничих клубах різні лекції, доповіді на літературні теми.

Тепер в Дніпропетровському організовано перший український гурток художників-оповідачів, який передбачає перші свої виступи зробити в робітничих клубах в липні місяці.

* Управління актеатрів Ленінграда виставить на виставці Академії Мистецтв у день 10 річчя Жовтневої революції коло 300 експонатів по театральній-декоративному ділу, як: шкільці, макети, декорації, убрання та бутафорія.

* „Театр народів Сходу“ під цією назвою відкрилась в Ленінграді виставка, де були зібрані вперше в Росії всі матеріали (макети, машини, ляльки, тіневі постаті, убори, малюнки та фотографії) ленінградських музеїв, що характеризують театральне мистецтво народів Сходу (Японія, Китай, Середня Азія, Індія, Індонезія, Тибет, Туреччина, Персія та інші). Таким чином на виставці були представлені 27 різнонаціональних театральних вистав Сходу.

* Конкурс на єврейські п'єси. Центральне Правління Всеукраїнського Т-ва допомоги єврейській культурі „Гезкульт“,

оголошує конкурс на п'єси для постановки державним єврейським театром України.

Умови конкурсу такі:

1) П'єси повинні своїм змістом відповідати значінню Жовтневої революції й дати художній відбиток її.

2) П'єси можна написати в актах, або картинах, при чому число дієвих осіб повинно бути не більш 50.

3) П'єси треба подати не пізніш 1-го липня ц. р.

4) За кращі п'єси встановлюється 3 премії: 1-а премія — в 1.000 крб., друга — 600 крб., третя — 400 крб.

5) Авторів п'єси, що одержать першу премію, надається право вимагати від державного єврейського театру УСРР за право постановки його п'єси не більш 1.000 крб. Авторам, що одержать другу або третю премію — не більш 600 крб.

6) Для розгляду п'єс та преміювання їх Всеукраїнське Т-во допомоги євр. культурі „Гезкульт“ утворює спеціальну комісію (журі), склад цієї комісії буде оголошений додатково.

7) П'єси слід надсилати в закритих конвертах без зазначення імені й прізвища автора, тільки з зазначенням девізу. В другому закритому конверті слід надіслати замітку з зазначенням девізу та імені, прізвища та докладної адреси автора.

Адреса для надсилки п'єс:

Харків, Всеукраїнське Т-во допомоги євр. культурі „Гезкульт“, Чернишевська, Ч. 63, „Для конкурсу“.

МУЗИКА

Концерти піаністів на Україні

Минулого сезону спостерігалось значне збільшення концертів піаністів, головним чином, в формі т. зв. „clavier-abend“ів, т. т., „вечорів фортепіанової музики“. За цей час виступили піаністи: Егон Петрі (Берлін), Лео Сіроta (Відень), Жіль Марше, Микола Метнер та Олександр Боровський (Париж), з закордонних, та Олександр Гольденвейзер, Кость Ігумнов, Григорій Коган, Альшванг та Гінзбург (Москва) — з союзних. Крім того, відбулися іще концерти піаніста-композитора Сергія Прокоф'єва, про якого подаємо в окремій замітці. Головно, звичайно, пощастило Харкову, але не були забуті Київ, Одеса, Дніпропетровське й Полтава, де теж відбулися концерти згаданих артистів, особливо — закордонних. Концерти, що до успіху, проходили різно, але треба одну з складових частин загальної суми успіху визначити як безумовно й як спільну для усіх міст — безумовно пробуджено дуже великий інтерес до такого типу камерної музичної культури, зокрема для особистого складу (так

викладачів, як і учнів) музичних шкіл усіх типів та тих громадських угруповань, що скупчують свої музичні інтереси навколо цих шкільних закладів. Це відбулося в значній мірі і в пресі, яка, майже повсюди, підкреслювала надзвичайну цінність подібних явищ, які підвищують загальний культурно-мистецький, зокрема ж і особливо-музичний рівень сучасного суспільства. Одноголосно зазначається, що ці концерти надто потрібні для молодих музиків, які мусять вчитися на зразках найкращих досягнень в цій галузі, а інших можливостей немає, бо нині не можливі масові ні командировки, ні виїзди, або що. Це почували й самі артисти, які, в значній більшості, дали ще, крім прилюдних, закриті концерти в приміщеннях шкільних закладів, спеціально для учнів і педагогів. Найбільший успіх одноголосно викликав Егон Петрі, дуже стримане відношення спостережено до Метнера й багато дискусій було з приводу Жіля Марше, який викликав найрізноманітніші відозви, іноді навіть цілком протилежні, хоч усі, поза всяким сумнівом, визнали безумовний музичний хист цього, досить цікавого, піаніста.

Концерти С. Прокоф'єва. — В квітні місяці відбулися на Україні концерти відомого піаніста-композитора Прокоф'єва, який мав велику подорож по СРСР. Ім'я Прокоф'єва, 15 років тому, було, для одних, синонімом безглуздя, для других — гаслом нової ери. З часом стало ясно, що так перші, й як і другі помилилися: зараз Прокоф'єв, йдучи „в ногу з сучасністю“, одночасно не має в своїй творчості нічого жакливого, що перешкоджало б сприйманню його музики навіть і консервативним слухачем. Подорож Прокоф'єва на Україну взагалі була перша за його визнану композиторську діяльність, а тому українське суспільство з великою цікавістю відгукнулося на його приїзд. Успіх Прокоф'єва — піаніста був величезний, ще більший успіх мав самий факт його повернення з-за кордону. Що до Прокоф'єва — композитора, то тут не можна ще з певністю говорити про виявленість відношення слухачів в той або інший бік — багато сприяло успіху його творів дуже яскраве авторське виконання та безперечно великий піаністичний хист Прокоф'єва. Теж саме й так само спостерігається і в періодичній пресі, яка, в більшості, дуже недвозначно висловила позитивно про Прокоф'єва — піаніста, й дуже обережно, дуже стримано торкалася характеристики його творів. Але, проте, можна зазначити деякі винятки з цього загального стану: з одного боку дуже прихильні й навіть хвалебні відозви, з другого — спроби довести, що музика Прокоф'єва, в розумінні ідеологічному, просякнута чужими, якщо не ворожими, нам настроями. В кожному разі — приїзд Прокоф'єва на Україну безсумнівно визначна подія на нашому музичному фронті, яка дуже й дуже оживила сучасне українське музичне життя, надала певної жвавості сучасній музичній думці, що ще матиме свої певні наслідки в майбутньому.

* Музично-дослідча робота. В Харкові, за угодою поміж трьома організаціями — Т-вом ім Леонтовича, ГАРМ (Група Академічної Розробки Мистецтва) та Будинком Учених утворено „Науково-Дослідчу Музичну Асоціацію“, яка вже працює з листопада минулого року. За цей час пророблено низку суто організаційних питань: а) обрано президію в складі — проф. П. Г. Рігера (голова), проф. Я. Я. Полфіорова (заст голови) й С. О. Зенкевича (секретар), б) утворено секції, на чолі з „Відповідальним Секретарем“ в кожній — секцію „Акустики та вивчення інструментів“, „Фізіології, вокальної творчості й вокального виконання“, „Соціально-економічних основ в музиці“, „Синтетичних проблем в мистецтві“, „Етнографічну“, „Вивчення творчості (авторів і виконавців)“, „Вивчення аудиторії“ й „Методики й методології“, в) обрано почесним членом відомого вченого етнографа — музику проф. К. В. Квітку (Київ).

За цей же час заслухано чотири доповіді: проф. З. І. Чучмарьова „Вивчення елементів ритму в людській мові“ й проф. Я. Я. Полфіорова: „Методика вивчення політосвітньої аудиторії“, „Спроби музичних тестувань в школі Соцвиху“ й „До питань методики профдоброру в музиці“. В зв'язку з останньою доповіддю ухвалено — встановити зв'язок з Харківською Філією Московського Інституту Праці та з Всеукраїнським Інститутом Праці. Нині такий зв'язок вже встановлено й на черзі доповідь Вченого Секретаря Московського Інституту (т. зв. ЦИТ) Брагінського, з демонструванням належної апаратури. Є думка в -осени, підчас прийому в музичні шкільні заклади, зробити деякі експерименти в напрямку музичного профдоброру. Крім цього на черзі стоять доповіді: Лісовського „Матеріали до вивчення життя й творчості Сокальського“, Міклашевського „Матеріали до вивчення музичного побуту Київщини“, Дрімцова „Матеріали до вивчення творчості Артемовського“, Полфіорова „Методичні зауваження до студіювання історії української музики“, Малютіної „З'їзд педагогів, вокалістів та питання вокальної методики“, доповіді Козицького, Новосадського, Дзбановського, Кравцова й інших, якими й буде заповнений робочий план Асоціації до кінця зимово-весняного сезону, після чого передбачається прилюдне відчитне засідання разом з Головнаукою.

* Музично-методична робота. В лютому цього року в Харкові відбулася загально-міська конференція викладачів шкіл II Концентру Соцвиху. На цій конференції обговорене було також і питання художньої освіти в значених школах. В наслідок цього конференція обрала спеціальну комісію в складі 7 осіб (Брижаха, Дроздів, Мацегора, Перунів, Полфіоров, Ступка й Шагалова, кандидат Дикий), якій і доручила працювати як постійній комісії при Харківському Окр. Методкомі. Ця комісія працює в Харківському „Будинкові Освіти“, скликає наради, проробляє методичні питання, відчитуючись перед Окр. Методкомом. Нині вже пророблено проект програму групових співів в I концентрі (автор проекту Мацегора), в II концентрі (автор Перунів), проект програму співів по хоргуртках (автор Брижаха), пояснююча до цих програмів записка (автор Полфіоров) й проект програму по музичній грамоті (Мацегора й Перунів), слухання та історії музики (Полфіоров). ОкрМетодком звертає зараз на це питання окрему й особливу увагу, що відбулося в спеціальному дорученні Голові ОкрМетодкому тов. Віннику докладно ознайомитися з станом художнього виховання в окрузі, підчас подорожі тов. Вінника, і в спеціальному дорученні Голові Музичної Комісії Полфіорову ознайомитися зі станом музичного виховання по всіх школах Соц.

Виху міста Харкова. Висновки обидвох ознайомлень пророблятимуться в ОкрМетодкомі.

* Конкурси гри на народніх інструментах. Харківська Окружна Рада Професійних Спілок приступила вже до фактичного переведення конкурсу на назву „Найкращого виконавця“ на різних народніх інструментах: бандура, домра, балалайка, мандоліна, гармоніка й ін., а також конкурсу й колективного виконання, т. т. на назву „найкращого оркестру народніх інструментів“. Конкурс переводиться трьохступнево: а) раніш по підприємствах, б) далі по профспілках, де виступатимуть вже виключно переможці на конкурсах першого ступня, т. т. по підприємствах і в) нарешті, загально-міський міжспілковий конкурс, на якому братимуть участь переможці на профспілкових конкурсах. Зараз конкурси по підприємствах вже закінчилися й перейшли в другу стадію — по спілках. Загально-міський передбачається біля 15 травня, підчас Окружного З'їзду Рад, в його присутності.

* Українська музична творчість по радіо. 13 березня й 24 квітня цього року з Харківської Радіо - Мовної станції для усього Радянського Союзу (бо решта станцій СРСР приймала в ці дні саме Харківську Радіо - Станцію, т. т. робила т. зв. „трансляцію“ цих концертів) було дано 2 концерти, присвячені: перший „Шевченкові в музиці й літературі“ й другий „Музика сучасної України“. В першому були виконані твори Лисенка, Стеценка, Сениці, Степового й Хоткевича; в другому ж — 1) Струнний Квартет Козичього, 2) Романси Лісовського, 3) Фортепіянові твори та романси Степового (якого за ознакою настрою та форми, свідомо приєднано до сучасної музики), 4) романси Сениці, 5) Струнний квартет Богуславського, 6) Романси Вериківського, 7) Романси Лятошинського, 8) Уривки з нової опери „Вибух“ (на сюжет „Тимошева рудня“) та романси Яновського й 9) Фортепіянові твори й 1-й струнний квартет Костенка. Щоб всі слухачі Радянського Союзу зрозуміли пояснення до концертів, їх провадилося російською мовою. Ці пояснення мали завданням ознайомити СРСР з сучасним станом і розвитком сучасної української музики.

* Ювілей Лисенка. Цей рік є чотири рази ювілейний для Лисенка: 1) 85 років зі дня народження, 2) 15 років з дня смерті, 3) 60 років з початку його композиторської діяльності та 4) 35 років з дня того славного святкування його 25-річної музичної діяльності, що набуло широкого політичного значіння для усіх українців, так царської Росії, як і закордонних країн. З нагоди цих подій в Києві влаштовано ювілейну

виставку пам'яті великого композитора в Музеї українських діячів Науки та Мистецтва при Українській Академії Наук. Крім того, Академія присвятила спеціальне прилюдне засідання пам'яті небіжчика, на якому вислухано спогади про його життя та діяльність. Що до зазначеної виставки, то вона містить в собі величезний й найцікавіший матеріал до нового наукового висвітлення творчості фундатора художньої української музики. Виставка викликала надзвичайний інтерес різноманітних кол суспільства й знайшла багато відгуків в періодичній пресі; ще раз збуджуючи увагу суспільства до одного з найкращих українських музик.

* Конкурс квартетів. В Москві переводиться конкурс струнних квартетів на назву „Квартет імені Страдиварі“, яку одержить переможець на цьому конкурсі. В ньому бере участь Всеукраїнський Державний Квартет Імени Вільома, в складі — Гольдфельда (1 скрипка), Старосільського (2 скр.), Свірського (альт) й Кут'їна (віолонч.).

* Симфонічні концерти в Харкові. В літку цього року, після довгої перерви, в Харкові передбачаються постійні симфонічні концерти, навіть в двох місяцях одночасно: 1) в садку Ділового Клубу, де з 20 травня гратиме Оркестр Харківської Державної Опери під керівництвом спеціально запрошених диригентів, і 2) в зоологічному Садку гадає виступати Оркестр Харківського Товариства Прихильників вокальної та інструментальної музики, під постійним керівництвом диригента Рябініна та деяких диригентів-гастрольорів.

* Концерти гітариста А. Сеговія. З величезним успіхом пройшли концерти відомого віртуоза на гітарі еспанця Андрія Сеговія. Сеговій виконує на цьому інструменті, до якого ще й досі багато публіки ставиться дуже призириливо, класичні музичні твори й взагалі цілком художній й витриманий репертуар. Преса одноголосно відзначає надзвичайну цінність і цікавість виступів Сеговія.

* Бетховенські свята. Від центрального комітету по переведенню святкування 100 роковин з дня смерті композитора Бетховена.

26 березня цього року минуло сто років з дня смерті композитора Бетховена. Співець буржуазної класи тієї доби, коли вона була революційною діючою силою, виразник у музиці ідей Великої Французької революції, геніальний композитор, Бетховен є також близький і нашій добі, добі творення пролетаріатом нової соціалістичної культури.

Тому центральний бетховенський комітет, що існує при НКО УСРР прохає всі професійні, громадські, музично-педагогічні організації вжити належних заходів до зазнайомлення працюючих мас з творчістю Бетховена

і належного висвітлення його постати, повідомляючи що :

1. Святування 100 роковини з дня смерті Бетховена провадитиметься в час між 26/III і 15/V — ц. р.

2. Святування має масовий характер.

3. Святування провадиться шляхом організації концертів з творів Бетховена з належним лекційним освітленням.

Всі установи й заклади, що в той чи інший спосіб відзначили це свято, запрошуються надсилати до Бетховенського Комітету всі матеріали (програми, тези лекцій, афіші, газетні статті, рецензії, видання то-що) на адресу — Харків, НКО, вул. Артема, 29, кімната 13.

* Бетховенські свята в Німеччині. По всій Германії організовано ряд концертів і оперних вистав присвячених Бетховену. Не вважаючи на те, що сторіччя з дня його смерті здійснилося 26 березня, в Боні — його батьківщині — святування почались раніше. Місцевий оркестр під керівництвом Є. Клейберга виконав 5-ту симфонію. У Берліні Бруно-Вальтер в ювілейному концерті сказав помінальну промову. А. Шнабель програв усі сонати.

В Австрії святування носило державний характер, і офіційно керувало ним міністерство народної освіти. В опері був виставлений цикл речей, що належали перу тих попередників Бетховена, яких слід вважати за його вчителів; між іншим дано балет Глюка „Дон Жуан“, „Дідона й Еней“ Перселля та інші. Оркестр під керівництвом Ф. Вейнгартнера.

— В Англії. Виконані всі симфонії Бетховена; в першому концерті Ф. Вейнгартнер диригував 3-ьою та 4-ю симфоніями.

— В Італії. В Мілані кuartет Буша (один із найкращих кuartетів Німеччини — поруч з Клінглером і Розе) виконав усі 16 кuartетів. Оркестр Scala — всі симфонії та Missa Solemnis. У Турині з великим успіхом вперше виставлено „Фіделіо“. В Римі крім усіх кuartетів, були дані всі тріо, та всі скрипичні сонати.

— В Чехо-Словаччині. Всі кuartети (Розе — кuartет, і місцевий, чеський) всі симфонії (Клемперер 9-а), крім того три концерти дали угорські філармоніки з Ф. Вейнгартнером.

* Роменська Мандрівна Капела ім. Леонтовича пророблює роботу без значних перебоїв 5-й рік. За останні роки значно зміцніла, одержуючи субсидію від окрвиконкому. Має значні художні досягнення, про що писалось і в харківській пресі, де Капела демонструвала свою роботу.

Крім обслуговування округи, Капела виїздить в подорож по УСРР на запрошення

інших округ. 28 березня цього року виїздила до Херсона, де дала 9 концертів.

Концерти проходили з великим художнім успіхом.

Найбільше зацікавлення у слухачів викликають „народні примітиви“, які Капела виконує бездоганно.

Слідуюча подорож Мелітополь — Симферополь. Капела в складі 35 осіб при художньому керівникові А. Воликівському.

Тволик.

* Музичне життя Кременчуччини.

Окр. філія музичного т-ва ім. „Леонтовича“. Розроблено й затверджено план роботи на 3-й кuartал. По плану намічено організувати симфонічного оркестру. При Окрфілії має бути виділена Худрепертуарна Комісія.

Диригентське Бюро намітило організувати диригентський семінар, охопивши всіх диригентів, керівників хоргуртків й викладавців співів.

Прийнято до організації Райосередків Муз. т-ва на окрузі при Райсельбудах. Організаційна робота доручена здебільшого активним педробітникам і викладавцям співів.

Окр. Капела ім. „Лисенка“. Протягом другого кuartалу січень — березень Капела проробила величезну роботу в справі обслуговування мас, шляхом переведення концертів, а саме: в робітничих клубах — 6, в Оксельбуді для селян — 2, в Клубі Червоної Армії — 2, на урочистому Засіданні Міськради та орг. — 1, показов. відкритих концертів в театрах — 2, для IV Окр. З'їзду Рад — 1. Разом: 14.

Також Капела протягом кuartалу тримала тісний зв'язок (помімо робітничих клубів) з деякими хоргуртками Сельбудів шляхом постачання нотлітератури (розписані пісні в поголосниках) і ріжними порадами. До Капели із сіл звертаються за такою допомогою і Капела завжди йде назустріч.

Взагалі Капела користується великим авторитетом й успіхом серед суспільства округи.

Капела має надію, що з боку О.В.К. буде надана дотація з 1 квітня ц.р. згідно з постановою О.В.К. та Міськради від 31 грудня 1926 р. і коли така буде відпущена, то Капела має на меті протягом літа зробити подорож на райони округи й обслужити селянську масу; заготовити для кожного району нотного матеріалу (розписані поголосники для хоргуртків то-що).

Також Капела має на меті зсилити роботу в справі підняття кваліфікації Капелян, запросивши додатково спедекторів.

І. К.